

6706 SAYILI CEZAI KONULARDA ULUSLARARASI İŞ BİRLİĞİ KANUNU'NUN KAPSAMI VE GENEL HÜKÜMLERİ HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

*Prof. Dr. Faruk TURHAN**

Öz

6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Türkiye'nin uluslararası adli işbirliği hukukunda birçok önemli yenilikler gelmiştir. Bu yeniliklerin detaylı bir şekilde incelenmesi, kanundaki düzenlemelerin Türkiye'nin iki ve çok taraflı sözleşmeler ile yüklendiği adli işbirliği yükümlülükleri ile ne oranda uyduğu ortaya konulması gerekmektedir. Ancak bu çalışmada esas itibarıyla kanunun Genel Hükümler adını taşıyan Birinci Bölümünde (md. 1-7) yer alan düzenlemeler cezai konularda uluslararası adli işbirliği alanındaki yeni gelişmeler ve doktrin ışığında değerlendirilip açıklanmıştır. Kanunun hazırlanmasında Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile Türkiye'nin yoğun adli işbirliği içinde bulunduğu Almanya ve Avusturya gibi ülkelerin adli işbirliğine ilişkin kanunları da göz önünde bulundurulmuştur. Bu nedenle kanundaki hükümlerin anlaşılması açısından söz konusu sözleşme ve yabancı ülke kanunlarındaki düzenlemeler de çalışmada dikkate alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Cezai konularda uluslararası adli işbirliği, adli yardımlaşma, merkezi makam, mütekabiliyet, adli işbirliğinin genel red nedenleri, iade, soruşturma ve kovuşturmanın devri, hükümlü nakli

AN ASSESSMENT ABOUT LEGAL SCOPE AND GENERAL PROVISIONS OF THE LAW NO: 6706 ON “INTERNATIONAL JUDICIAL COOPERATION IN CRIMINAL MATTERS”

Abstract

The Law No: 6706 on “International Judicial Cooperation in Criminal Matters” bring many important innovations to Turkey's International Judicial Cooperation Law. These innovations need to be scrutinized and provisions of code

* Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: farukturhan@sdu.edu.tr)

(6706) should be analyzed with Turkey's Judicial Cooperation liabilities which based on bilateral or multi-lateral agreements. However, in this study basically explained the first part of the Code, which is called the general provisions (Article 1-7), with a critical perspective in the light of recent developments about the International Judicial Cooperation in Criminal Matters and doctrine. During codification, considered International Agreements, which accepted by Turkey, and Judicial Cooperation Codes of Germany and Austria, because Turkey has often judicial cooperation with these countries. Therefore, in the study considered also these agreements and these codes of foreign countries, to make provisions of the code (No: 6706) more understandable.

Keywords

International mutual assistance in criminal matters, judicial assistance, central authority, principle of reciprocity, general rejection reasons of judicial cooperation, return, transfer of investigation and prosecution, transfer of the sentenced persons

I. GİRİŞ

Cezai konularda uluslararası işbirliği genel itibariyle devletler arasındaki iki ve çok taraflı sözleşmelerle düzenlenmektedir. Taraf devletler sözleşmelerle hangi koşullar altında karşılıklı olarak adli işbirliği taleplerini yerine getireceklerini kararlaştırmakta, ancak bu sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin iç hukukta nasıl yerine getirileceği çoğunlukla sözleşmelerde düzenlenmeyip, devletlerin iç hukukuna bırakılmaktadır. Örneğin, suçluların iadesine ilişkin sözleşmelerde iade kapsamında kabul edilecek suçlar, fiilin hem talep eden hem de talep edilen devlet kanununa göre suç teşkil etmesi, vatandaşlığın iadeye etkisi ve iadeye engel teşkil eden durumlar gibi iade yükümlülüğünün maddi koşulları düzenlenmekte, iade talebinin incelenmesi, talebin kabulü ve iadesi istenen kişi hakkında başvurulabilecek zorlayıcı tedbirler gibi hususlar ise devletlerin iç hukukuna bırakılmaktadır. Talep eden devlet ile talep edilen devlet arasında herhangi bir sözleşme bulunmayan hallerde ise adli işbirliğinde yasal bir düzenlemeye olan ihtiyaç kendisini daha fazla göstermektedir. Bu ihtiyaca binaen birçok devlet iç hukukunda adli işbirliğine ilişkin yasal düzenlemeler yapmıştır.

Türk hukuku açısından da cezai konularda adli işbirliğinin yasal temellerini düzenleyen bir kanuna olan ihtiyaç uzun süreden beri kendisini göstermekte ve doktrinde de konunun kapsamlı bir şekilde düzenlenmesinin yararlı olacağı belirtilmekteydi¹. 6706 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce suçluların iadesine ilişkin TCK md. 18 ve hükümlü nakline ilişkin 3002 sayılı Kanun² dışında uluslararası adli işbirliğini düzenleyen özel bir kanun bulunmamaktaydı. Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerde hüküm bulunmayan veya sözleşmeye dayanmayan adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesine ilişkin boşluklar ise Adalet Bakanlığınca çıkarılan genelgelerle giderilmeye çalışılıyordu³.

¹ İadeye ilişkin konuların bir kanunda düzenlenmesi gerektiği konusunda bkz. Faruk **Turhan**, Die Rechtsstellung des Auszuliefernden nach türkischem Recht unter rechtsvergleichender Berücksichtigung des deutschen Rechts, Frankfurt am Main, 1993, s. 41, 61, 300-301, 306-307; Eralp **Özgen**, Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 1962, s. 63; Feridun **Yenisey**, Milletlerarası Ceza Hukuku, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı, İstanbul 1988, s. 273; Mehmet Emin **Artuk/Ahmet Gökçen**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, Ankara 2017, s. 1042; İzzet **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Bası, s.1004. Yeni TCK md. 18'de 765 sayılı Kanuna göre daha detaylı bir düzenleme yapılmışsa da bu düzenleme de özellikle iade yargılaması ve iadeye ilişkin olarak yakalama ve tutuklama açısından yetersizdi. Yeni TCK'nın TBMM Adalet Alt Komisyonundaki çalışmaları sırasında akademik danışman olarak görev yapan **Özgenç**, "iade kurumuna ilişkin düzenlemelerin, bu kuruma özgü bir kanunda yapılması"nın gündeme getirilmişse de "siyasi irade, geriverme konusunda ayrı bir kanun yapılmasına gerek olmadığı, iadeye ilişkin olarak iç hukukta yapılması gereken düzenlemelerin TCK kapsamında yer almasının uygun olacağı yönünde" olduğu için özel bir kanun yerine iadeye ilişkin konuların TCK md. 18 kapsamında düzenlenmekle yetinildiğini belirtmektedir (bkz. **Özgenç**, s. 1004).

² 3002 sayılı Türk Vatandaşları Hakkında Yabancı Ülke Mahkemelerinden ve Yabancılar Hakkında Türk Mahkemelerinden Verilen Ceza Mahkumiyetlerinin İnfazına Dair Kanun.

³ **Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı** (Bu çalışmada Tasarı olarak ifade edilecektir), Adalet Bakanlığı, Genel Gerekeç, s. 2, Ankara 2014.

Adli işbirliğine ilişkin konuların bir kanun içinde düzenlenmesi amacıyla Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin desteklediğiyle Adalet Bakanlığı, Türkiye Adalet Akademisi ile Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun sorumluluğunda 2012-2014 tarihleri arasında yürütülen “Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi (CAS)” kapsamında bir tasarı hazırlanmıştır. Tasarının hazırlık aşamasında Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü mensupları başta olmak üzere Bakanlığın diğer birimleri ile Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Yargıtay ve Ankara Adliyesinden hakim ve savcılar ile yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan çalışma grupları oluşturulmuş ve bu çalışma gruplarınca Tasarının genel hükümler, iade, istinabe, hükümlü nakli ve muhakemenin devrine ilişkin kısımları hazırlanmıştır. 2014 yılında tamamlanan “Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı” 6 kitap ve 216 madden oluşan oldukça ayrıntılı bir kanun taslağından oluşmaktaydı⁴. Ancak kanunlaşan metinde Tasarı taslağında yer alan hükümlerin önemli bir kısmı yer almamış, özellikle yeni adli işbirliği türlerine ilişkin konularda temel ilkelerin düzenlenmesi ile sınırlı bir düzenleme yapılmıştır⁵.

Bu Tasarı'nın hazırlanmasına Türkiye'de uluslararası ceza hukukunun sayılı uzmanlarından olan **Prof. Dr. Feridun Yenisey** ve **Prof. Dr. Durmuş Tezcan** hocalarımızla birlikte ben de katıldım. Durmuş Tezcan Hocamız için yayınlanacak armağanda kendisinin de önemli katkısıyla hazırlanmış olan tasarıya dayanan 6706 sayılı Kanun hakkında yazmak benim için büyük bir onur oldu. Kendisine daha nice verimli ve sağlıklı yıllar diliyorum.

24.04.2016 tarih ve 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu (**UAİK**)⁶, Türkiye'nin uluslararası adli işbirliği hukukuna birçok önemli yenilikler getirmiştir. Bu yeniliklerin detaylı bir şekilde incelenmesi, söz konusu hükümlerin Türkiye'nin sözleşmeler ile yüklediği adli işbirliği yükümlülükleri ile ne oranda uyduğunun ortaya konulması gerekmektedir⁷. Bu çalışmanın amacı, 6706 sayılı Kanun'un “Genel Hükümler” kısmında düzenlenmiş olan cezai konularda adli işbirliğine ilişkin temel ilkelerin incelenmesi ile sınırlı olup, adli işbirliği türlerinin kapsam ve koşullarına ilişkin düzenlemelere ise genel hükümlerin açıklanması açısından gerekli olduğu oranda değinilmiştir.

⁴ Tasarının hazırlık çalışmalarına ilişkin olarak bkz. Durmuş **Tezcan**/Mustafa Ruhan **Erdem**/Murat Rıfat **Önok**, Uluslararası Ceza Hukuku, 4. Bası, Ankara 2017, s. 158-159.

⁵ **Tezcan/Erdem/Önok** (s. 159), ayrıntıya ilişkin konuların düzenlenmesinin çıkarılacak yönetmeliğe bırakıldığını belirtmektedirler. Ancak söz konusu yönetmelik henüz çıkarılmamıştır.

⁶ RG. 05.05.2016 - 29703. Bu Çalışmada yerine göre UAİK kısaltması veya 6706 sayılı Kanun ifadesi kullanılmıştır.

⁷ 6706 sayılı Kanun'un getirdiği yenilikler hakkında özet bir bilgi için bkz. Ahmet **Başaran**, Ceza Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun Getirdiği Yenilikler, Uluslararası Hukuk Bülteni, Mayıs-Ağustos 2016, Sayı: 8, s. 7-9.

6706 sayılı Kanun'a esas tekil eden "Türk Uluslararası Adli İşbirliği Kanun Tasarısı"nın⁸ hazırlığı aşamasında Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Avrupa Konseyi sözleşmeleri göz önünde bulundurulmuş-tur⁹. Yine Türkiye'nin yoğun adli işbirliği içinde bulunduğu Almanya ve Avusturya gibi ülkelerin adli işbirliğine ilişkin kanunlarından da kanun hükümlerinin kaleme alınmasında yararlanmıştı¹⁰. Bu nedenle kanundaki hükümlerin anlaşılması açısından söz konusu sözleşme ve yabancı ülke kanunlarındaki düzenlemelerin de dikkate alınması yararlı olacaktır. Çalışmada, Avrupa Konseyi'nin cezai konularda adli işbirliğine ilişkin sözleşmeleri yanında, **Almanya'nın 1982 tarihli Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu, Avusturya'nın 1979 tarihli İade ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşmaya İlişkin Federal Kanunu** ile **İsviçre'nin 1981 tarihli Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu** hükümleri de göz önünde bulundurulmuştur¹¹.

II. KANUNUN ADI, KAPSAMI VE SİSTEMATİĞİ

6706 sayılı Kanun'un amacının "cezai konularda uluslararası adli işbirliğinin usul ve esaslarını düzenlemek" olduğu birinci madde belirtilmiştir (md.

⁸ Tasarının hazırlanması çalışmalarına katılan yetkililer ile yerli ve yabancı uzmanlar hakkında bkz. **Türk Uluslararası Adli İşbirliği Kanun Tasarısı** (Bu çalışmada "Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı" veya sadece "Tasarı" olarak ifade edilecektir), Adalet Bakanlığı, Ekim Ankara 2014, s. 33 vd. (<http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/yayinlarimiz/kanuntaslak/Untitled-1/files/assets/basic-html/page1.html> (erişim tarihi: 08.09.2018).

⁹ Nur **Centel**/Hamide **Zafer**/Özlem **Çakmut**, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 10. Bası, İstanbul 2017, s. 184.

¹⁰ **Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı**, s. 12: "Taslak metnin hazırlanmasında temel olarak mevcut kanun hükümleri, taraf olunan sözleşmeler ve yabancı adli işbirliği kanunları temel alınmıştır. Ayrıca AİHM kriterleri de göz önünde bulundurulmuştur." "Çok taraflı sözleşmeler ve özellikle Avrupa Konseyi'nin adli işbirliği alanında diğer uluslararası kuruluşlar ve ülkelerin ikili sözleşmelerine referans niteliği taşıyan ve Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler taslak kanunun omurgasını teşkil etmiştir."

¹¹ **Almanya'nın 1982 tarihli Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu** (Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen = IRG; bu çalışmada kısaca Alman Kanunu olarak da ifade edilecektir); **Avusturya'nın 1979 tarihli İade ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşmaya İlişkin Federal Kanunu** (Bundesgesetz über die Auslieferung und die Rechtshilfe in Strafsachen (Auslieferungs- und Rechtshilfegesetz = ARHG, bu çalışmada kısaca Avusturya Kanunu olarak ifade edilecektir); **İsviçre'nin 1981 tarihli Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu** (Bundesgesetz über internationale Rechtshilfe in Strafsachen = IRSG; bu çalışmada kısaca İsviçre Kanunu olarak ifade edilecektir). "Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi" kapsamında bu kanunların Türkçe çevirileri yaptırılarak Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır: Bkz. **Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Türkçe Çevirileri**, Yayına Hazırlayan: Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Adalet Bakanlığı, Ankara 2014, s. 9 vd.; internet erişimi: <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/yayinlarimiz/uluslararasıadliisbirligi/files/assets/basic-html/page6.html> (erişim tarihi: 08.09.2018). Ancak çevirilerin hukuk terminolojisine uygunluğu ve ifade bakımından kontrolü yapılmamış olduğu için çeviri hataları ve ifade bozuklukları bulunmaktadır.

1/1). Kanunda, uygulamada yerleşmiş bir ifade olan cezai konularda “adli yardımlaşma” deyimini yerine, “adli işbirliği” deyimini tercih edilmiştir. Kanun tasarısının hazırlık çalışmaları sırasında bu iki ifadeden hangisinin kullanılması gerektiği uzun tartışmalara konu olmuş ve Avrupa Konseyi sözleşmelerinde “adli işbirliği” anlamına gelen “judicial cooperation” teriminin konu ilgili tüm alanları kapsayacak şekilde kullanıldığı, “adli yardımlaşma” teriminin karşılığı olan “Mutual Legal Assitance” teriminin ise istinabe ve tebligat için kullanıldığı gerekçesi ile kanunun adı için “adli işbirliği” terimi tercih edilmiştir. “**Adli işbirliği**” terimi kanunda düzenlenmiş olan cezai konulardaki bütün adli işbirliği türlerini kapsayan bir kavram olarak kullanılınca, “adli yardımlaşma” teriminin de “dar anlamda adli yardımlaşma” veya “küçük adli yardımlaşma” olarak da adlandırılan istinabe, tebligat ve benzeri konuların düzenlendiği adli işbirliği alanını ifade etmek için kullanılması mümkün olmuştur¹². Böylece cezai konularda “uluslararası adli işbirliği” kavramı Türk hukukuna yeni bir kavram olarak kazandırılmış olmaktadır. Kavram karışıklığını önlemek açısından bu yeni kavramın cezai konulardaki bütün adli işbirliği türlerini kapsayacak bir üst kavram olarak tercih edilmesi ve kanunun adının da “Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu” olarak kabul edilmesi isabetli olmuştur¹³.

Diğer taraftan kanunun kapsamı ile ilgili olarak “yabancı devletlerle” yapılacak cezai konulardaki adli işbirliğinin usul ve esaslarının kanunda düzenlendiği belirtilmiştir. “**Uluslararası adli işbirliği**” ise “cezai konularda bir devletin adli mercilerinin diğer bir devletin adli mercileri adına yerine getirdiği işlemler” olarak tanımlanmış (md.1/2) ve Kanunda da sadece “devletlerarası adli işbirliği” düzenlemiştir.

Tasarının hazırlık aşamasında “uluslararası kuruluşlarla cezai konularda yapılacak adli işbirliğinin” de kanunun kapsamında olduğuna ilişkin bir hükme yer verilmişti (2014 Tasarısı md. 2/1). Ancak 2104 Tasarısı’nın bu hükmü Kanuna alınmamıştır. 2014 Tasarısındaki söz konusu düzenleme ile özellikle, BM Güvenlik Konseyinin BM Şartına dayanarak kurduğu ve kuracağı geçici (ad hoc) mahkeme veya soruşturma komisyonlarından gelen adli yardım talepleri ile Avrupa Birliği’nin kurmuş olduğu “Europol” gibi kuruluşlardan gelen adli yardım veya diğer işbirliği taleplerinin karşılanması açısından yasal bir dayanak oluşturulması amaçlanmıştır. Diğer taraftan Türkiye’nin Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nü onaylaması halinde bu Kanun’da yapılacak bazı ek düzenlemelerle Mahkeme’nin işbirliği talepleri karşılanabilecekti. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü (UCM Statüsü) Türkiye tarafından onaylanmamakla birlikte, BM Güvenlik Konseyi’nin UCM Statüsü md. 13 fık. 1-b) ve diğer hükümlerine dayanarak alacağı bir kararla bir olayın soruşturulmasını UCM Savcısının

¹² **Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı**, s. 14.

¹³ **Tezcan/Erdem/Önok** da adli “işbirliği” kavramının tercih edilerek kanunun “Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu” olarak adlandırılmasının yerinde olduğunu belirtmektedirler.

dan istemesi halinde, Türkiye'nin de bu soruşturma kapsamında UCM'nin adli yardım taleplerini yerine getirme mecburiyeti ortaya çıkabilecektir. Türkiye'nin UCM'nin yargı yetkisini tanımamış olması, böyle bir durumda UCM'nin adli yardım taleplerini yerine getirme mecburiyetini ortadan kaldırmamaktadır¹⁴. Bu nedenle uluslararası kuruluşlarla cezai konularda adli işbirliğinin de Kanun kapsamında olduğuna ilişkin bir hükmün Kanunda yer alması yerinde olurdu¹⁵. 2014 Tasarısındaki söz konusu hükmün çıkarılması yerinde olmamıştır.

UAİK md. 1 fık. 2'de "cezai konularda" yapılacak işbirliğinin kanun kapsamında olduğu belirtilmekle birlikte, "cezai konular"dan neyin kastedildiği tanımlanmamıştır. Bazı yabancı kanunlarda idari para cezasını gerektiren kabahatlerin de cezai konular kapsamında olduğu belirtilmekle birlikte, Kanunda bu hususta bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu nedenle kabahatlerin idare hukukuna ilişkin özellikleri de dikkate alındığında, cezai konu olarak kabul edilerek adli işbirliği kapsamında değerlendirilmesi mümkün görünmemektedir. Kanun hükümleri suçların soruşturulması ve kovuşturması ile mahkumiyet hükümlerinin infazına ilişkin hususlarda uygulama alanı bulacağı için, hukuki ve idari konulardaki işbirliğine bu Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı md. 1/2'de dolaylı olarak ifade edilmiş olmaktadır.

Yedi bölümden oluşan Kanunun **Birinci Bölümünde**, birçok yabancı kanunlarda olduğu gibi adli işbirliğinin bütün alanları için geçerli olabilecek genel ilkeler ile Kanun'un kapsamı, uygulama alanı ve tanımlar düzenlenmiştir¹⁶. **İkinci Bölümde**, Türk uygulamasında çoğunlukla "istinabe" ve "tebligat" olarak önem kazanan ve doktrinde "dar anlamda adli yardımlaşma" olarak da adlandırılan¹⁷ cezai konulardaki adli yardımlaşmaya ilişkin konular düzenlenmiştir. Bu bölümde esas itibarıyla Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi ile belirlenmiş olan adli yardımlaşma kurumunun genel ilkelerine yer verilmiştir¹⁸. Birçok türü olan adli yardımlaşmanın genel ilkeleri ve adli yardımlaşmanın ses ve görüntü nakli yoluyla gerçekleştirilmesi düzenlenmekle yetinilmiş olup, özel şekilleri ise Kanunda düzenlenmemiştir¹⁹.

¹⁴ UCM'nin yargı yetkisi konusunda bkz. Faruk **Turhan**, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi", in: Uluslararası Ceza Divanı, editör: Feridun **Yenisey**, İstanbul 2007, s. 123-134.

¹⁵ Örneğin, Suriye'de işlenen insanlık aleyhine suçlar ile savaş suçlarının cezalandırılması konusunda Güvenlik Konseyinin ileride UCM Savcısını yetkilendirmesi ya da özel bir mahkeme kurması halinde Türkiye'de bulunan suç mağdurları ve tanıkların dinlenmesine ilişkin adli yardım talepleri ile muhtemel faillerin Mahkemeye teslimi konusundaki adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesi mecburiyeti ortaya çıkabilecektir.

¹⁶ Bazı yabancı kanunlarda da genel ilkelere yer verildiği görülmektedir: Örneğin İsviçre Kanunu md. 1-31; Avusturya Kanunu § 1-9.

¹⁷ Bkz. **Tezcan/Ertem/Önok**, s. 153; **Yenisey**, Milletlerarası Ceza Hukuku, s. 62 vd.

¹⁸ **Başaran**, s. 8.

¹⁹ Yabancı devletlerin Türkiye'den yapacakları tebligat, ifade alma, geçici nakil, tanıkların korunması, el koyma ve arama, iletişimin tespiti ve denetlenmesi, adli sicil talepleri, hazır

Daha önce TCK md. 18'de ana hatları ile düzenlenmiş olan **iade** kurumu, kanunun **Üçüncü Bölümünde** diğer adli işbirliği türlerine göre oldukça kapsamlı bir şekilde (md. 10-22) yer almaktadır. Bu bölümde esas itibarıyla yabancı devletlerin Türkiye'den iade taleplerinin kabul edilebilirlik koşulları, talebin incelenmesi, talep hakkındaki karar ve usule ilişkin diğer konular düzenlenmektedir. Kanunda, iadenin tanımı (md. 10/1), iade kapsamına giren suçlar (md. 10/2), ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan bir ceza gerektiren suçlarda gerekli güvence verilmediği takdirde iadenin reddi (md. 11/1-c, 3) ve insani nedenlerle iadenin reddi (md. 11/4) gibi TCK mülga md. 18'de yer almayan iadenin maddi şartlarına ilişkin konular yanında iade usulü ve iade sürecinde tutuklamaya ilişkin ayrıntılı düzenlemelerin getirildiği görülmektedir²⁰. İade usulüne ilişkin yeniliklerin başında özellikle iade sürecinde sınır dışı etmenin sınırlandırılması (md. 12), yabancı ülke iade taleplerinin öncelikle Merkezi Makam tarafından incelenerek gerektiğinde red edilebilmesi (md. 13), geçici tutuklamanın ayrıntılı olarak düzenlenmesi (md. 14), iade amaçlı tutuklamanın denetlenmesi ve tutuklamaya üst sınır getirilmesi (md. 16), rızaya dayalı iade (md. 17), yabancı iade talebinin kabulüne hükümetin karar vermesi yerine Adalet Bakanının teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından karar verilmesi (md. 19/1)²¹ ve iadesine karar verilen kişi ve eşyanın teslimine ilişkin düzenleme (md. 20) gelmektedir. Diğer taraftan Türkiye'den transit iade (md. 21) ile Türkiye'nin yabancı devletlerden yapacağı iade taleplerine ilişkin md. 22 düzenlemesi de iade hukuku ile bağlantılı yeni düzenlemelerdir.

Dördüncü Bölümde, Türkiye'de yürütülmekte olan **soruşturma ve kovuşturmaların** yabancı devletlere, yabancı devletlerde işlenen suçlarla ilgili olarak orada yürütülmekte olan soruşturma ve kovuşturmaların da Türkiye'ye

bulunma, kontrollü teslimat, ortak soruşturma ekipleri kurulması gibi konulardaki taleplerin yerine getirilmesine ilişkin konular Tasarıda md. 61 ve devamında ayrıntılı olarak düzenlenmişti. Adli yardımlaşmaya ilişkin konuların Kanunda üç madde içinde oldukça kısa bir şekilde düzenlenmiş olması uygulamada duyulan ihtiyacı karşılamada yetersiz kalabilecektir. Eskiden olduğu gibi bu konularda uygulamada ortaya çıkacak sorunların Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanacak genelgeler düzenlenmesi gerekecektir (Bu konudaki Adalet Bakanlığı genelgeleri için bkz. <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genelgeler/genelgeler.html>). Sözleşmelerde hüküm bulunmayan veya sözleşmeye dayanmayan adli yardım taleplerinin yerine getirilmesinin usul ve koşullarının hukuk güvenliği açısından kanunla düzenlenmesi isabetli olurdu.

²⁰ Kanundaki iadenin kabul edilebilirlik koşullarına ilişkin düzenlemelerin eleştirel bir değerlendirmesi için bkz. Faruk **Turhan**, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanununa Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, Yıl: 2018, s. 1-87.

²¹ 6706 sayılı Kanununun 19. maddesinin 1. fıkrası, 2.7.2018 tarih ve 698 tarihli KHK (md. 70) ile değiştirilerek, daha önceden Başbakanın onayına tabi olan iade talebinin yerine getirilmesi, başbakanlığın kaldırılması nedeniyle Cumhurbaşkanının onayına tabi tutulmuştur.

devrine ilişkin temel ilkelere yer verilmiştir (md. 23-25)²². **Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinde** düzenlenmiş olan ve kısaca muhakemenin devri olarak nitelendirilen bu adli işbirliğine ilişkin kanundaki düzenlemeler Türk Hukuku açısından oldukça yenidir. Daha önceden sadece bu Sözleşmeye taraf olan devletlere yapılabilen soruşturma ve kovuşturmanın devri 6706 sayılı Kanun ile mütakabiliyet koşulları çerçevesinde Sözleşmeye taraf olmayan ülkelere de yapılabilecektir²³. Soruşturma ve kovuşturmanın devri açısından Kanunun getirdiği önemli yeniliklerden bir diğeri de Türk vatandaşları hakkındaki soruşturma veya kovuşturmalar ile mahkumiyet kararlarının yabancı devletlere devredilmesine izin vermiş olmasıdır. Md. 24/1-b'ye göre, Türk vatandaşı olan bir şüpheli veya sanığın yabancı devlette mutad olarak bulunması veya delillerin bu devlette olması nedeniyle, gerçeğin ortaya çıkarılmasına imkan verecek olması halinde, vatandaş hakkındaki soruşturma veya kovuşturma bulunduğu yabancı devlete devredilebilecektir.

Cezai konularda uluslararası infaz yardımı ise beşinci ve altıncı bölümlerde iki ayrı işbirliği kurumu olarak düzenlenmiştir. Yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen **mahkumiyet kararlarının infazının** Türkiye'ye, Türk mahkemelerince verilen mahkumiyet kararlarının infazının da yabancı devletlere **devrine** ilişkin koşullar **Beşinci Bölümde** (md. 26-29) ana hatları ile düzenlenmekle yetinilmiştir²⁴. İnfazın devri kurumu Türkiye tarafından da onaylanmış olan 1977 tarihli **Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi**'nde düzenlenmiştir²⁵. 6706 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce infazın devri sadece bu Avrupa Sözleşmesine taraf olan devletler ile yapılabilmekteydi. Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte Sözleşmeye taraf olmayan devletler ile de infazın devri konusunda işbirliği yapılabilecektir²⁶.

1977 tarihli Sözleşmede infazın devri ile hükümlü naklinin koşulları arasında herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Sözleşme, anlaşılması ve uygulanma koşulları açısından karmaşık bir düzenlemeye sahip olduğu için, hükümlü nakli 1983 tarihli Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi ile ayrıca düzenlenmiştir. Aslında cezai konularda uluslararası infaz yardımı (Vollstreckungshilfe) olarak infazın devri ve hükümlü nakli birçok noktada aynı şartlara tabi olmasına rağmen anlaşılması ve uygulama kolaylığı sağlaması açısından 6706 sayılı Kanun'da her iki adli işbirliği kurumunun ayrı ayrı düzenlenmesi yerinde olmuştur.

²² **Tasarı**, md. 128-147.

²³ **Başaran**, s. 9.

²⁴ Uygulamada ortaya çıkan sorunlar da dikkate alınarak infazın nakline ilişkin konuların 2014 Tasarısında oldukça detaylı olarak (md. 149-187) düzenlenmesi yoluna gidilmiştir.

²⁵ Sözleşme hükümlerine göre yabancı mahkeme kararlarının Türkiye'de yerine getirilmesinin koşulları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Yenisey**, s. 77 vd.

²⁶ **Başaran**, s. 9.

İnfazın devrinde, hakkındaki mahkûmiyet kararı kesinleşmiş olan bir hükümlü söz konusu olmakta ve bu kişi infazın devredileceği ülkede bulunmaktadır²⁷. Ancak çoğunlukla bulunduğu ülkenin vatandaşı olduğu ve vatandaşın iadesi de bu ülke tarafından kabul edilmediği için hükümlünün cezasını vatandaşı olduğu ya da devamlı ikametgahı olduğu ülkede çekmesi sağlanarak işlediği suçun cezasız kalması önlenmektedir²⁸. Diğer taraftan infazın devri yoluyla hükümlünün cezasını kendi ülkesinde veya güçlü sosyal bağlarının bulunduğu ülkede çekmesi sağlanarak topluma yeniden katılması kolaylaştırılmış olmaktadır.

İnfazın devrine ilişkin Kanundaki düzenlemeler uygulamada önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Çünkü Türk Ceza Kanunu (TCK), yurt dışında işlenen bazı suçların Türkiye’de yargılanmasını yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması şartına bağlamıştır (TCK md. 11/1, 12/2, 13/3). Eğer hüküm verilmişse aynı suçtan dolayı Türkiye’de yeniden soruşturma ve kovuşturma yapılması yasaklanmıştır. Sanık hakkında yurt dışında hüküm verilmiş ancak ceza infaz edilmeden Türkiye’ye gelmişse hakkındaki cezanın Türkiye’de infazı da, bazı istisnalar hariç, mümkün olmamaktaydı²⁹. Sanığın Türk vatandaşı olması halinde iadesi de mümkün olmadığı için bu durum cezasızlığa neden olmaktadır³⁰.

²⁷ 6706 sayılı Kanuna göre yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının Türkiye’de infaz edilebilmesi için (diğer koşullar yanında) hükümlünün Türkiye’de bulunması ve mahkûmiyet kararının kesinleşmiş olması (md. 26 fik. 1 bent a) ve b), Türk mahkemeleri tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının yabancı devlette infaz edilmesi için (diğer koşullar yanında) hükümlünün, infazın devredileceği devlette bulunması, bu devletin vatandaşı olması veya bu devlet ile güçlü sosyal bağlarının bulunması ve mahkûmiyet kararının kesinleşmiş olması gerekmektedir (md. 28 fik. 1 bent a) ve b).

²⁸ Tasarıda, Türk mahkemeleri tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının infazının yabancı devlete devredilebilmesi için “Suçluların iadesi yoluyla yaptırımın yerine getirilemeyeceği” koşulu aranmışsa da (Tasarı md. 150/1-f), bu hüküm 6706 sayılı Kanuna alınmamıştır.

²⁹ İnfazın devri ile ilgili olarak Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi sınırlı bir uygulama imkanına sahiptir.

³⁰ Bu konuda bkz. Yargıtay 10. CD, 27.11.2014 tarih ve 2014/3280 Esas, 2014/13148 Karar sayılı kararı: “A-) Sanıklar H. K., A. E. ve N. M. hakkındaki mahkûmiyet hükümlerinin incelenmesi: Sanık H. K.’nin temyiz dilekçesi içeriğine göre Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 15.01.2009 tarihli ve 2009/209 Değişik iş sayılı kararına yönelik kanun yolu talebi bulunmadığından, belirtilen karar inceleme dışı tutularak mahkûmiyet hükmüyle sınırlı inceleme yapılmıştır. /// Sanıklara isinat olunan suçun “yurt dışında uyuşturucu madde ticareti yapma” olduğu; bu suç nedeniyle sanık Haydar’ın Avusturya Eisenstadt Eyalet Mahkemesi’nin 16.02.2006 tarihli ve 8 Hv 2/06b numaralı kararı ile 10 yıl ağır hapis cezasına, sanık Abdulmennan’ın Romanya Bükreş Adliyesi 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 18.04.2006 tarihli ve 464/F numaralı kararı ile 15 yıl hapis cezasına, sanık Nuri’nin ise Romanya 1. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 28.06.2006 tarihli ve 501 itiraz-46386-32005 dosya numaralı kararı ile 15 yıl hapis cezasına mahkûm edildikleri ve hükümlerin kesinleştiği; 5237 sayılı TCK’nın 13. maddesinin 3. fıkrasına göre, yurt dışında işlenen uyuşturucu madde suçlarından dolayı Türkiye’de yargılamayı yapılabilmesi için yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması gerektiği, hüküm verilmiş ise aynı suçtan Türkiye’de yeniden kovuşturma yapılamayacağı, böylece yabancı ülkede hüküm verilmesi halinde de aynı fiilden dolayı birden fazla hüküm verileme-

6706 sayılı Kanun ile artık yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen mahkumiyet kararları md. 26'daki koşullara göre Türkiye'de infaz edilebilecektir. Bunun için mahkumiyet kararının verildiği ülke ile Türkiye arasında infazın devrine ilişkin bir sözleşmenin bulunması gerekmeyip, mütakabiliyet koşulları (md. 3/2) yeterli olacaktır.

Kanunun **Altıncı Bölümünde** ise, Beşinci Bölümde yer alan infazın devrinin bir türü olan **hükümlü nakli** düzenlenmiştir. Bu Bölümde, yürürlükten kaldırılmadan önce 3002 sayılı Kanunda düzenlenmiş olan yabancı devlet mahkemelerince mahkum edilmiş hükümlülerin buldukları ülkeden Türkiye'ye, Türk mahkemeleri tarafından mahkum edilmiş hükümlülerin de Türkiye'den yabancı ülkeye mahkum oldukları cezalarının infazı amacıyla naklinin koşulları ve sonuçları düzenlenmiştir (md. 30-33). Kanundaki hükümlerin düzenlenmesinde 1983 tarihli **Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi** ve 3002 sayılı Kanun hükümleri göz önünde bulundurulmuştur. Hükümlü naklinin amacı, hükümlünün ıslahını sağlamanın yabancı bir ülkede zorluğu dikkate alınarak infazın vatandaşlık, ikamet veya sıkı sosyal bağların bulunduğu ülkede yapılmasını sağlamaktır³¹. İnfazın devri ile hükümlü naklinin ortak noktası, her ikisinde de kesinleşmiş bir yabancı mahkumiyet hükmünün infazı amacıyla gerçekleştirilmesidir. Ancak hükümlü naklinde kural olarak hükümlünün rızası aranırken³² infazın devrinde ise böyle bir rıza aranmamaktadır³³.

yeceğine ilişkin “non bis in idem” kuralının kabul edildiği gözetilmeden; TCK'nın 13. maddesi ile CMK'nın 223. maddesinin 7. fıkrası uyarınca sanıklar hakkındaki davaların reddine karar verilmesi gerekirken, sanıkların mahkumiyetlerine hükmolunması, Kanuna aykırı, sanıkların müdafileri ile sanıklar Haydar ve Abdülmennan'ın temyiz itirazları bu nedenle yerinde olduğundan, hükümlerin BOZULMASINA”. (kazancı.com, erişim tarihi, 25.09.2018)

³¹ **Tezcan/Erдем/Önok**, s. 259. Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi'nin başlangıç kısmında hükümlü naklinin “hükümlülerin sosyal rehabilitasyonunu kolaylaştıracağı” ve “adaletin amaçlarına hizmet edeceği” belirtilmiştir. Aynı husus 6706 sayılı Kanun md. 30/3 ve md. 32/3'te “naklin, hükümlünün sosyal rehabilitasyonuna katkı sağlamayacağına, ceza adaletinin amaçlarına hizmet etmeyeceğinin” anlaşılması halinde nakil talebi reddedilebileceği belirtilerek ifade edilmiştir.

³² Bkz. 6706 sayılı Kanun md. 30/1-b) ve md. 32/1-b ve Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi md. 3/1-d) ve md. 7. Hükümlünün rızası konusunda ayrıca bkz. **Yenisey**, s. 101. Ancak Türkiye tarafından da onaylanmış olan Hükümlülerin Nakline Dair Sözleşmeye Ek Protokol (RG 19.2.2016-29629) hakkında sınırdışı etme kararı verilmiş bir hükümlünün cezasının infazı amacıyla naklinde hükümlünün rızasının aranmayacağını kabul etmiştir (md. 3). Bu durumda hükümlünün nakledileceği devlet hükümlünün görüşünü aldıktan sonra ancak cezanın infazı amacıyla hükümlünün naklinin kabulüne karar verecektir. Protokolün bu düzenlemesini hükümlü naklinin amacı olan hükümlünün sosyal rehabilitasyonu ile bağdaştırmak mümkün değildir. Bu düzenleme daha ziyade Avrupa ülkelerinin infaz kurumlarındaki yabancılardan mümkün olduğunca erken kurtulmak ve aynı zamanda kalan cezalarının da sınır dışı edilen ülkede çektirilmesini güvence altına almak amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim Türkiye Protokolü onaylarken bu Protokol'ün 3. maddesinin 6. fıkrasına dayanarak maddede belirtilen koşullar dahilinde infazın devrini kabul etmeyeceğini bildirmiştir (RG 7.4.2016- 29677).

İnfazın devri ve hükümlü naklinin kabulünün en önemli unsuru mahkumiyet hükmünün yerine getirecek devlette infazın nasıl gerçekleştirileceğinin belirlenmesidir. Bunun için devir ve nakil işleminden önce yerine getirecek devletin hükümlünün infazında hangi usulü izleyeceğini hüküm devletine bildirilmesi gerekmektedir. Bu konuda uygulamada aynen infaz veya uyarlama (veya dönüştürme) olmak üzere iki usul söz konusu olmaktadır. Aynen infazda hüküm devleti tarafından belirlenen şekilde hükmün hukuki niteliği ve süresi ile bağlı kalınarak infaza devam edilirken, dönüştürme olarak da ifade edilen uyarlamada ise infazı devralacak devlet, bir mahkeme kararıyla cezayı aynı nitelikteki bir suç için kendi kanunu tarafından öngörülen bir cezaya dönüştürmektedir³⁴. 3002 sayılı Kanunda yabancı mahkemeler tarafından verilen mahkumiyet hükümlerinin Türkiye’de infazında uyarlama usulünü benimsemişken³⁵, 6706 sayılı Kanun’da infazın devri açısından uyarlama, hükümlü nakli açısından ise aynen infaz usulünün benimsendiği görülmektedir. Gerçekten de md. 26’ya göre, yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen mahkumiyet kararlarının Türkiye’de infaz dilmesinde infazın devri talebi, Türk hukukuna göre uyarlama kararı verilmesi için Ankara ağır ceza mahkemesine gönderilecektir. Mahkemece on beş gün içinde, yabancı devlette verilen mahkumiyet kararında sübutu kabul edilen fiile, Türk kanunlarına göre verilmesi gereken ceza tayin edilecektir. Bu suretle belirlenen ceza, yabancı mahkeme kararında tayin edilmiş ceza süresini geçemeyecektir (fık. 5). Uyarlama kararı, infazın devrini talep eden devlet makamlarına bildirilmek üzere Merkezi Makama gönderilecektir (md. 26/6). Ağır ceza mahkemesince verilen mahkumiyet kararı Türk kanunlarına göre infaz edilecektir (md. 27/2). Buna karşın hükümlü naklinin koşullarının belirlendiği md. 30’da ise, nakle Adalet Bakanının karar vereceği ve md. 31’de de hükümlü hakkında verilen mahkumiyet kararının Türk kanunlarına göre infaz edileceği belirtilmekle birlikte, hükümlünün Türkiye’de infaz kurumlarında kalacağı sürenin nasıl ve kimin tarafından belirleneceği gösterilmemiş ve infazın devrinde olduğu gibi bir uyarlama karardan bahsedilmemiştir. Kanundaki bu düzenlemelerden Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesinin 10. maddesindeki usul esas alınarak yabancı devlet mahkemelerince verilen mahkumiyet kararlarının uyarlama kararı verilmeden Türkiye’de aynen infaz edilmesi usulü-

³³ 6706 sayılı Kanun ve Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi infazın devrinde sanığın rızasını aramamaktadır.

³⁴ Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi md. 9-11.

³⁵ Md. 6 – “Mahkemece yabancı ülkede verilen mahkumiyet kararının aşağıda belirtilen şekilde yerine getirilmesine en geç 15 gün içinde karar verilir.

1. Yabancı mahkeme kararında sübutu kabul edilen suçta, Türk kanunlarına göre verilmesi gereken ceza müeyyidesi veya bu suçta en yakın ceza müeyyidesi tayin olunur. Bu suretle tayin edilen ceza miktarı yabancı mahkeme kararında tayin edilmiş ceza süresini geçemez. Fiil Türk hukukuna göre daha hafif cezayı gerektirdiği takdirde müeyyide buna göre tayin olunur.”

nün kabul edildiği anlaşılmaktadır³⁶. Bu usulün tercih edilmesinin nedeni uyarılama kararı uygulanan durumlarda Türk mahkemesince belirlenen cezanın hüküm ülkesindeki cezaya oranla düşük olduğu durumlarda hüküm devletinin nakli reddetmesini önlemek olabilir. Ancak aynen infaz usulü benimsenmiş olsa da hükümlünün nakli halinde hükümlünün ceza infaz kurumunda kalacağı sürenin kimin tarafından tespit edileceğinin kanunda düzenlenmesi yerinde olurdu. Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu ikili nakil sözleşmelerinde uyarılama usulünün kabul edildiği hallerde uyarılama usulüne ilişkin kanunda bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır³⁷.

Md. 28/1-b) hükmüne göre infazın devredileceği devlette bulunan hükümlünün, bu devletin vatandaşı olması veya bu devlet ile güçlü sosyal bağlarının bulunması halinde bulunduğu devlete infaz devredilebilecektir. Her ne kadar bu maddede Türk vatandaşından bahsedilmemişse de vatandaş hakkında Türk mahkemelerince verilmiş cezaların yabancı devlette infazının talep edilmesine engel bir düzenlemeye de yer verilmemiştir³⁸.

Hükümlü nakli açısından 6706 sayılı Kanun'un getirdiği önemli yeniliklerden bir diğeri de Türk vatandaşlarının yabancı bir devlete nakline izin vermiş olmasıdır. Çünkü 3002 sayılı Kanun sadece yabancıların nakline izin vermişti. 6706 sayılı Kanun md. 32/1-a) hükmü uyarınca Türkiye'de işlediği bir suç nedeniyle Türk mahkemelerince mahkum olan bir Türk vatandaşı, mahkum olduğu cezasının infazı amacıyla "güçlü sosyal bağlarının bulunduğu" yabancı bir devlete nakledilebilecektir³⁹. Kanundaki bu düzenleme, vatandaşın suç nedeniyle

³⁶ Bkz. Başaran, s. 9.

³⁷ Nitekim Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasındaki sözleşmede (Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi, md. 63) uyarılama usulü benimsenmiştir (md. 63). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye yapılan bir hükümlü nakil talebinde Adalet Bakanlığı Kuzey Kıbrıs mahkemesince verilen mahkumiyet kararının Türkiye'de yerine getirilmesi amacıyla uyarılama kararı verilmesi için Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığı ile Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesinden talepte bulunmuştur: Bkz. Yargıtayın 25.1.2018 tarih, 2017/6350 Esas ve 2018/515 Karar sayılı kararı. Ancak karara esas teşkil eden olayda infazın devri değil, hükümlü nakli söz konusu olduğu ve hükümlü nakli konusunda ise 6706 sayılı Kanunda ise uyarılama kararı verilmesi öngörülmediği için ağır ceza mahkemesinin 26. madde uyarınca infazın devrine karar vermek durumunda kaldığı anlaşılmaktadır.

³⁸ 6706 sayılı Kanunda bir taraftan vatandaşın Türkiye'de işlediği suç nedeniyle hakkındaki soruşturma ve kovuşturmanın ve hatta Türk mahkemesince hükmedilen cezanın infazının vatandaşın bulunduğu yabancı ülkeye devredilmesine izin verilirken diğer taraftan vatandaşın yurt dışında işlediği suç nedeniyle suçun işlediği yabancı devlete iadesine izin vermemesi ciddi bir çelişki oluşturmaktadır. 6706 sayılı Kanun'un, bırakınız vatandaşın, bir yabancıyı yabancı ülkede bir Türk vatandaşına karşı işlediği suçlar (md. 11/1-c-3) ile Türkiye'nin yargı yetkisine giren suçlarda bile (md. 11/1c-4) iadeyi kabul etmeyen düzenlemesi ile soruşturma veya kovuşturmanın devrine ve infazın nakline ilişkin söz konusu hükümleri arasındaki çelişki daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

³⁹ Aynı şekilde 6706 sayılı Kanun'un Türkiye ile vatandaşlık bağı bulunmamakla birlikte, Türkiye ile sıkı sosyal bağları bulunan bir yabancıyı yabancı ülke mahkemelerinden verilen

yabancı bir devlete verilmesini yasaklayan AY md. 38/son hükmüne uygunluğu tartışmalı olsa da, vatandaşın iadesi yasağının vatandaş açısından ortaya çıkarıldığı sakıncaların giderilmesi açısından gayet yerinde bir düzenlemedir⁴⁰.

Ceza muhakemesinin yürüyüşü göz önünde bulundurularak Kanunda önce soruşturma ve kovuşturma aşamasında yer alan adli işbirliği türleri (adli yardımlaşma, iade ve muhakemenin devri) sonra da yargılama sonrası adli işbirliği türleri (infazın devri ve hükümlü nakli) düzenlenmiştir. Hükümlü nakli ise infazın devrinin bir alt türü olduğu için infazın devrinden sonra düzenlenmiştir⁴¹.

Çeşitli ve Son Hükümler adını taşıyan **Yedinci Bölümde** ise, adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesine ilişkin masrafların hangi devlet tarafından karşılanacağı, kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik çıkarılması ve yürürlükten kaldırılan mevzuat düzenlenmektedir. Cezai konularda uluslararası adli işbirliğine ilişkin birçok konunun kanunda düzenlenmediği dikkate alındığında çıkarılması öngörülen yönetmeliğin uygulamaya yol göstermesi bakımından önemi büyük olacaktır. Diğer taraftan konunun genelgelerle düzenlenmesi yerine yönetmelikle düzenlenmesi hukuki güvenliği sağlamak açısından tercih edilmiştir. Alman hukukunda konunun oldukça ayrıntılı bir şekilde yönetmelikte düzenlendiği ve uygulamada kolaylık sağladığı görülmektedir.

Şimdiye kadar genellikle sözleşmelerde düzenlenmiş olan cezai konularda yeni adli işbirliği türlerinin tümünün bir kanunda düzenlenmesi Türk hukuku

mahkumiyetinin infazı amacıyla Türkiye'ye nakline de izin verilmiştir (md. 30/1-b). Kanunun bu düzenlemesi de ceza infazının önemli ilkelerinden olan sosyal rehabilitasyonun ön planda tutulduğunu göstermektedir.

⁴⁰ Yabancı bir devlette suç işleyip de Türkiye'ye gelen bir Türk vatandaşı TCK md. 10-13'te belirtilen koşullar çerçevesinde Türkiye'de yargılanacaktır. Türkiye'de yargılama yapılırken TCK md. 19'te belirtilen koşullar altında suçun işlendiği yer kanunundaki ceza miktarı sanığın lehine ise göz önünde bulundurulacaktır. Ancak suçun "Türkiye'nin güvenliğine karşı veya zararına olarak", "Türk vatandaşına karşı ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisi zararına olarak" işlenmesi halinde suçun işlendiği yer kanunu ceza miktarı olarak lehe olsa bile göz önünde bulundurulmayacaktır. Suçun işlendiği yabancı devletlerin (özellikle çok sayıda Türk vatandaşının olduğu Avrupa ülkelerinin) kanunlarında ceza yaptırımları TCK'daki yaptırımlara göre daha hafif olduğu için vatandaşın suçun işlendiği devlete iade edilmemesi aleyhine bir durum oluşturmaktadır. Esas itibarıyla vatandaşın korunması amacıyla kabul edilmiş olan iade yasağı birçok durumda vatandaşın aleyhine sonuç meydana getirebilmektedir. Bu açıdan 6706 sayılı Kanunun 32/1-a) hükmü iadenin yasaklanması sonucu ortaya çıkabilecek mağduriyetleri gidermeye katkıda bulunabilecek bir düzenlemedir. Vatandaşın iade yasağına ilişkin 6706 sayılı Kanun'daki düzenlemenin değerlendirilmesi hakkında bkz. **Turhan**, İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, s. 57 vd. Yabancı ülkede işlenen suçların Türkiye'de yargılanması halinde yabancı kanunun göz önünde bulundurulması konusunda bkz. Durmuş **Tezcan**, Yurt Dışından İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri Sorunu, AÜSBFD, Cilt: XXXIX, 1984 No. 1-2, s. 142 vd.; Harun **Mert**, Yurt Dışında İşlenen Suçlardan Dolayı Türkiye'de Yapılan Yargılamalarda Yabancı Ceza Kanununun Göz Önünde Bulundurulması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2015, s. 127 vd.

⁴¹ **Tasarı**, s. 15.

açısından önemli bir kazanım olmuştur⁴². Ancak iade dışındaki diğer adli işbirliği türlerinin esas itibarıyla genel ilkelerinin düzenlenmekle yetinildiği, Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Konseyi sözleşmeleri de dikkate alınarak hazırlanan 2014 Tasarısındaki detaylı düzenlemelerin önemli bir kısmının kanuna alınmadığı görülmektedir. Hızla gelişen teknoloji ve buna bağlı olarak da gitikçe artan bir şekilde suçların sınıraşan bir şekilde işlenmesinin cezai konulardaki işbirliği ihtiyacını da arttırdığı bilinen bir gerçektir. Ortaya çıkan yeni işbirliği ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde cezai konularda uluslararası işbirliği şekillerinin mümkün olduğunca ayrıntılı bir şekilde kanunda düzenlenmesi uygulama açısından faydalı olurdu.

III. ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERİN KANUNA GÖRE ÖNCELİĞİ

Türkiye'nin yabancı devletlerle cezai konularda adli işbirliği büyük oranda ikili ve çok taraflı sözleşmelere dayanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye çok sayıda devlet ile cezai konularda adli işbirliğine ilişkin sözleşme yapmış, adli işbirliğine ilişkin çok taraflı birçok Avrupa Konseyi sözleşmesini de onaylamıştır⁴³. 6706 sayılı Kanun hazırlanırken özellikle Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Konseyi sözleşmeleri göz önünde bulundurularak, sözleşmelerle kanun arasında çelişki olmamasına dikkat edilmeye çalışılmıştır⁴⁴. Ancak farklı hukuk sistemlerine sahip çok sayıdaki devletle yapılan adli işbirliğine ilişkin sözleşme hükümleri ile kanun maddeleri arasında zaman zaman farklı düzenlemelerin olması kaçınılmazdır. Diğer taraftan Türkiye'nin sözleşme olmayan devletlerle karşılıklık esasına dayanılarak yürüttüğü adli işbirliğinin, sözleşmelere göre daha katı kurallara bağlanması da normaldir. Bu açıdan adli işbirliğine ilişkin sözleşme hükümleri ile kanun hükümleri arasındaki statünün belirlenmesi özel bir önem taşımaktadır.

AY md. 90'a uyarınca usulüne göre yürürlüğe konmuş uluslararası sözleşmeler Türk iç hukukunda kanun hükmünde olduğu kabul edildiği için, cezai konulardaki bir adli işbirliği sözleşmesi ile kanun hükümleri arasında farklılık bulunması halinde sorunun nasıl çözülmesi gerektiğine ilişkin UAİK md. 1/3'te bir düzenlemeye yer verilmiştir. Md. 1/3'e göre, "Türkiye'nin taraf olduğu adli işbirliğine ilişkin milletlerarası anlaşmalar ile diğer kanun hükümleri saklıdır." Bu düzenleme ile, dolaylı bir ifade ile de olsa, Türkiye'nin taraf olduğu adli işbirliğine ilişkin sözleşme hükümleri karşısında 6706 sayılı Kanun hükümler-

⁴² Aynı yönde **Başaran**, s. 9.

⁴³ Bu sözleşmeler için bkz. <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/ikili.html>. İade ve cezai konularda işbirliğine ilişkin iki taraflı sözleşmelerin güncel listesi için ayrıca bkz. **Özgenç**, s. 999 vd.

⁴⁴ Tasarının hazırlık aşamasında dikkate alınan konu ile ilgili Avrupa Konseyi sözleşmeleri için bkz. **Tasarı**, s. 13.

rinin ikincil derecede uygulama alanı bulacağı, yani sözleşmelerde aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde kanun hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiş olmaktadır. Birçok yabancı kanunda olduğu gibi, uluslararası sözleşme hükümlerinin kanun hükümlerine göre öncelikli olduğu, yani sözleşmelerde aksine hüküm bulunmayan hallede kanunun uygulanacağını açıkça kabul edilmesi yerinde olurdu⁴⁵.

Uluslararası hukuktaki bütün çabalara rağmen iadeye ilişkin sözleşme olmadan bir devleti iadeye mecbur tutan bir uluslararası hukuk veya teamül kuralı meydana getirilememiştir. Yine uluslararası hukukta iadesi istenen kişinin iade sözleşmesi olmadan iade edilmeme hakkı diye bir hak bulunmamaktadır. Doktrin ve uygulamada iade sözleşmesi olmadan bir devletin kendisine yapılan iade taleplerini yerine getirmek zorunda olmadığı kabul edilmektedir⁴⁶. Bu nedenle devletleri iade yükümlülüğü altına almak için iade sözleşmeleri yapılmaktadır.

Bir devletin diğer bir devlete karşı adli işbirliği yükümlülüğü taraf olduğu sözleşmeden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle sözleşme yapan devletler karşılıklı olarak işbirliği yükümlülüğü altına girmektedir⁴⁷. Buna karşın adli işbirliğine ilişkin iç hukuklardaki yasal düzenlemeler yabancı devletin adli yardım talebini yerine getirme konusunda devlet organlarına yetki vermekte, talebin yerinde getirilmesi konusunda herhangi bir yükümlülük getirmemektedir⁴⁸. Kanundaki adli işbirliği koşulları gerçekleşmiş olsa bile talep edilen devlet işbirliği talebini yerine getirmek zorunda değildir⁴⁹. Yine bir sözleşme ile kabul edilen yükümlülüğün iç hukukta kanun ile izin verilen yetkiden daha fazla olması halinde sözleşmenin önceliği nedeniyle kanuna rağmen bu yükümlülüğün yerine getirilmesi gerekir. Bu açıdan örneğin UAİK'da siyasi nedenlerle kovuşturma tehlikesinde (md. 11 fik. 1-d, fık. 3) ve ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan cezayı gerektiren suçlara ilişkin iade taleplerinde cezanın infaz edilmeyeceği konusunda teminat verilmemesi halinde iade talebin kabul edilmeyeceği (md. 11/3) hüküm altına alınmıştır. Türkiye'nin yapmış olduğu birçok adli yardım ve iade sözleşmesinde ise söz konusu durumlarda iade talebini red

⁴⁵ Adli İşbirliğine ilişkin sözleşme hükümlerinin adli işbirliği kanunu hükümlerine göre öncelikli olduğuna ilişkin yabancı ülke kanunlarına örnek olarak Alman Kanunu § 1/3; Avusturya Kanunu § 1, İsviçre Kanunu md. 1/1.

⁴⁶ **Turhan**, Die Rechtsstellung, s. 47.

⁴⁷ Örneğin SİDAS md. 1'de bu husus, "Âkid Taraflar, aşağıdaki maddelerde tayin edilen kaide ve şartlar dahilinde, kanunları ihlâlden dolayı takip edilen veya iadeyi talebeden tarafın adli mercilerince bir ceza veya emniyet tedbirlerinin infazı için aranan şahısları karşılıklı olarak teslim etmeyi taahhüt ederler." şeklinde ifade edilmiştir.

⁴⁸ Klaus **Schwaighofer**, Auslieferung und Internationales Strafrecht, Viyana 1988, s. 41; Otto **Lagodny**, in: Schomburg/Lagodny/Gless/Hackner, Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, 5. Bası, IRG, § 1, Nr. 5 ve 6.

⁴⁹ **Lagodny**, in: Schomburg/Lagodny/Gless/Hackner, Internationale Rechtshilfe, IRG § 1 Nr. 4.

etme yetkisi verilmediği için sözleşme kanuna göre daha geniş bir iade yükümlülüğü öngörmüş olmaktadır⁵⁰.

Diğer taraftan iç hukuktaki adli işbirliğine ilişkin kanun hükümlerinin ileride yapılacak işbirliği sözleşmeleri için bir ölçü ve yol gösterici olması beklenir. Ancak sözleşmenin kanuna göre önceliği ilkesinin sonucu olarak kanuna göre daha kapsamlı bir adli yardımlaşma yükümlülüğünün sözleşme ile üstlenilmesine UAİK hükümleri engel teşkil etmeyecektir⁵¹.

IV. KARŞILIKLILIK İLKESİ

Uluslararası hukukun temel ilkelerinden olan karşılıklılık ilkesine, UAİK'nın genel hükümler kısmında yer verilmiştir. Karşılıklılık veya diğer adıyla mütekabiliyet, adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken bir ilke olmakla birlikte, esas olarak adli işbirliğinin sözleşmeye dayanmadığı hallerde önem kazanmaktadır⁵². Çünkü adli işbirliğine ilişkin bir sözleşme ile taraf devletler karşılıklı olarak işbirliği yapma yükümlülüğü altına girmektedirler. Suçluların İadesine Daire Avrupa Sözleşmesi (SİDAS) md. 2/7 hükmü de karşılıklılık ilkesinin sadece sözleşme kapsamına girmeyen suçlar bakımından uygulanabileceğini belirterek, sözleşme kapsamına giren konularda bu ilkenin güvence altında olduğundan hareket etmektedir.

Karşılıklılık ilkesi özellikle iade hukuku açısından önem taşımakla birlikte UAİK'nın Genel Hükümler adını taşıyan Birinci Bölüm'ünde bütün adli işbirliği türleri için geçerli bir ilke olarak **md. 3/2'de** düzenlenmiştir. Bu hükme göre, "Yabancı devlet ile Türkiye arasında **hukuki** ve **fiili** bir **mütekabiliyet bulunmaması** halinde, adli işbirliği talebinin yerine getirilmesi, talep eden devletin Türkiye'nin aynı konuya ilişkin adli işbirliği taleplerini karşılamayı garanti etmesi şartına bağlanabilir."⁵³ Bu düzenlemenin sonucu olarak yabancı devlet ile Türkiye arasında "hukuki mütekabiliyet" bulunması, yani işbirliğinin bir sözleşmeye dayanması halinde, karşılıklılık ilkesinin güvence altında olduğu kabul

⁵⁰ Ancak bu gibi durumlarda Anayasa ve AIHS'den kaynaklanan iade etmeme yükümlülüğü söz konusu olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Talep eden devletteki ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan ceza ile siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence ya da kötü muameleye maruz kalma tehlikesinin iadeye etkisi konusunda ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. **Turhan**, İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, s. 40 vd.

⁵¹ Bu konuda Avusturya hukuku için bkz. **Schwaighofer**, s. 42. Alman hukuku için bkz. Theo **Vogler**, Das neue Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen, NJW 1983, s. 2115.

⁵² İade ilişkisinde karşılıklılık ilkesi için bkz. **Turhan**, Die Rechtsstellung, s. 13-15.

⁵³ Madde metninde "Yabancı devlet ile Türkiye arasında hukukî ve fiili mütekabiliyet bulunmaması hâlinde" denmekle birlikte kanaatimce bu ifadenin "hukuki veya fiili" mütekabiliyet olarak anlaşılması gerekir. Çünkü maddenin düzenleme şeklinde hukuki veya fiili mütekabiliyetten birinin bulunması yeterli görülmesi gerekir. Diğer bir ifade ile adli işbirliğinin sözleşmeye dayanması yeterli olup yabancı devletin ayrıca Türkiye'nin adli işbirliği taleplerini fiilen yerine getirmekte olup olmadığı aranmamalıdır.

edilerek, yabancı devletin Türkiye'nin benzer taleplerini yerine getirmeyi garanti etmesi aranmayacaktır.

Md. 3/2'deki "fiili mütekabiliyet" ile kastedilen ise, adli işbirliğinin sözleşmeye dayanmadığı hallerde veya sözleşmenin bulunmasına rağmen işbirliğinin sözleşme kapsamında yer almayan bir konuya ilişkin olduğu hallerde, Türkiye ile yabancı devlet arasındaki uygulama ile ortaya çıkan karşılıklılık kastedilmektedir. Bu durumda, Türkiye ile yabancı devlet arasında adli işbirliği taleplerinin karşılıklı olarak yerine getirilmesinde yerleşmiş bir uygulama bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak da yabancı adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesinde karşılıklılık ilkesinin garanti edilmesi aranmayacaktır. Buna karşın Türkiye ile yabancı devlet arasında ne sözleşme ne de yerleşmiş bir uygulama bulunmuyorsa, yabancı adli işbirliği talebinin yerine getirilmesinde yabancı devletin Türkiye'nin benzer taleplerini yerine getirmesi konusunda güvence vermesi istenebilecektir.

Madde 3/2'de "talep eden devletin Türkiye'nin aynı konuya ilişkin adli işbirliği taleplerini karşılamayı garanti etmesi şartına bağlanabilir." dendiği için, yabancı devletten güvence istenmesi zorunlu olmayıp, bu konuda Merkezi Makama takdir yetkisi verilmiştir. Diğer bir ifade ile Türkiye ile arasında bir adli işbirliği sözleşmesi bulunmayan bir devletin Türkiye'den işbirliği talebinde bulunması halinde, talepte bulunan devlet, Türkiye'nin benzer taleplerini yerine getirme hususunda güvence vermese de yabancı devletin adli yardım talebi yerine getirilebilecektir.

Karşılıklılık ilksine sıkı sıkıya bağlı olan bazı yabancı kanunlar⁵⁴ karşında, karşılıklılık güvencesini zorunlu görmeyen 6706 sayılı Kanun'un bu düzenlemenin suçla mücadelede uluslararası işbirliği açısından isabetli bir tercih olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle adli bir yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesi bir Türk vatandaşının lehine olan bir delilin elde edilmesine yardım edecek olması, hükümlünün naklinin onun sosyalleşmesine hizmet edecek olması gibi durumlarda adli işbirliğinin karşılıklılık güvencesine bağlı olmaksızın yerine getirilmesi gerekebilecektir⁵⁵.

⁵⁴ Alman hukuku hakkında bkz. Faruk **Turhan**, Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 3-4, Yıl 2003, s. 79-80. Avusturya Kanunu § 3'e göre yabancı bir devletin talebi, ancak Avusturya'nın benzer durumdaki bir talebinin yeri getirileceğinin garanti edilmesi halinde kabul edilebilir. Yabancı bir devletin benzer bir durumdaki adli yardım talebi karşılanamayacaksa, Avusturya makamları adli yardım talebinde bulunamaz; ancak özel nedenler gerektirmesi halinde, talep edilen devlete karşılıklılığın güvence altına alınmayacağı bildirilerek adli yardım talebinde bulunulabilir. İsviçre Kanunu md. 8'de, kural olarak talep eden devletin karşılıklılığı garanti etmesi halinde ancak yabancı bir devletin adli işbirliği talebi kabul edilebileceği, Federal Adalet ve Polis İdaresinin gerekli görmesi halinde karşılıklılığa ilişkin talep eden devletten güvence istenebileceği belirtilmiştir. Ancak bazı özel durumların varlığı halinde tebligat ve iade taleplerinin yerine getirilmesinde talep eden devletin karşılıklılığı garanti etmesi istenmeyecektir.

⁵⁵ Benzer düzenleme Romanya Kanunu md. 5'te de yer almaktadır. Bkz. Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları, s. 1298.

Adli işbirliğinde karşılıklılık ilkesinin gereğinin yerine getirilmesi, Merkezi Makam olan Adalet Bakanlığının adli işbirliğine ilişkin görev ve yetkileri kapsamında düzenlenmiştir (md. 3/2). Yine md. 3/3'te yabancı bir devletin adli iş birliği talebinin yerine getirilmesi, Merkezi Makamca şartta veya teminata bağlanabilecektir. Söz konusu bu düzenlemelerden çıkan sonuç, karşılıklılık ilkesinin bulunup bulunmadığına veya bu konuda yabancı devletten garanti istenip istenmeyeceğine Merkezi Makam karar verecek olup, bu konuda adli mercilerin (örneğin iade konusunda karar verecek olan ağır ceza mahkemesinin) inceleme ve değerlendirme yetkisi bulunmamaktadır.

V. ADLİ İŞBİRLİĞİ TALEPLERİNİN GENEL RED SEBEPLERİ

6707 sayılı Kanunun 4. maddesinde bütün adli işbirliği türleri için geçerli temel bazı red sebepleri kabul edilmiştir. Siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence ve kötü muamele tehlikesi ile siyasi suçlarda iadenin kabul edilmemesi TCK mülga md. 18'de de yer almakla birlikte diğer red sebepleri Türk adli işbirliği hukuku açısından yeni düzenlemelerdir. Bu sebeplerin bir kısmı Türkiye'nin taraf olduğu adli işbirliği sözleşmelerinde de yer almakla birlikte, bir kısmı ise Türk hukuku açısından ilk defa kanunla düzenlenmektedir. Bazı yabancı kanunlarda da yer alan adli işbirliğinin reddine ilişkin sebepler, aşağıda ana hatları ile kısaca açıklanarak, kanundaki düzenleme şekline ilişkin bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

Md. 4/1-b)'de adli işbirliği talebine esas teşkil eden fiilin askeri suç, siyasi suç veya siyasi suçlarla bağlantılı suç olması ile md. 4/1-c)'de kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair inandırıcı nedenlerin bulunması, hem adli işbirliğinin genel red sebepleri, hem de iade taleplerinin red sebepleri arasında düzenlenmiştir⁵⁶.

1. Türkiye'nin Egemenlik, Milli Güvenlik, Kamu Düzeni İle Temel Çıkarlarının İhlali

Bazı yabancı kanunlarda ve cezai konularda adli işbirliğine ilişkin sözleşmelerde olduğu gibi 6706 sayılı Kanun'da da, Türkiye'nin egemenliği, milli güvenliği, kamu düzeni ve temel çıkarlarının ihlali işbirliğinin reddi nedenleri olarak düzenlenmiştir. Md. 4/1-a)'ya göre, "Türkiye'nin egemenlik hakları, millî güvenliği, kamu düzeni veya diğer temel çıkarlarının ihlal edilmesi", halinde yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri reddedilebilecektir. Bu hükümde, Türkiye'nin "temel çıkarlarının ihlal edilmesi"nden söz ediliyorsa da burada söz konusu olan temel çıkarların "ihlal edilmesi" değil, ihlali tehlikesidir. Çünkü ya-

⁵⁶ Bu sebeplerin iade hukuku açısından incelenmesi hakkında bkz. **Turhan**, İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, s. 40 vd.

bancı adli yardım taleplerinin Türkiye'nin temel çıkarlarını ihlali, talebin kabul edilmesinden sonra gerçekleşecektir. Talebin yapılmış olması tek başına temel çıkarların ihlalini değil, ihlali tehlikesi ortaya çıkaracaktır. Diğer bir ifade ile yabancı adli işbirliği talepleri daha Türkiye'nin temel çıkarları ihlal edilmeden, ihlali tehlikesinin varlığı veya temel çıkarlara aykırılık teşkil etmesi halinde reddedilmesi gerekir. Aşağıda değinilecek olan sözleşme ve yabancı ülke kanunlarındaki hükümler de ihlal tehlikesi dikkate alınarak düzenlenmiştir. Maddenin söz konusu ifadesi bu yönüyle isabetli olmamıştır.

Kamu düzeni cezai konularda uluslararası adli işbirliğinin genel ilkelerinden birini oluşturmaktadır⁵⁷. Ancak kamu düzeni kavramının adli işbirliği açısından kapsamının nasıl belirleneceği uygulamada sorun oluşturacak niteliktedir. 6706 sayılı Kanun md. 4/1-a) hükmü, 1957 tarihli **Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi**'nin 2/b) maddesinden neredeyse aynen alınmıştır. Sözleşmenin bu hükmüne göre, "Kendisinden yardım istenilen Taraf, talebin yerine getirilmesinin memleketinin egemenlik, güvenlik, kamu düzeni veya diğer öz çıkarlarına hanel getirecek nitelikte görüyorsa" adli yardımlaşma talebini reddedebilecektir. Bazı yabancı kanunlarda da kamu düzeni istisnasının bütün adli işbirliği türlerinde geçerli olmak üzere kabul edildiği görülmektedir. Örneğin, Avusturya Adli Yardımlaşma ve İade Kanunu § 2'ye göre, "Yabancı bir adli yardım talebi Avusturya Cumhuriyeti'nin kamu düzeni ve diğer önemli menfaatlerini ihlal etmemek koşuluyla kabul edilebilir." Bu hükümdeki kamu düzeni kavramının, "Avusturya hukuk düzeninin temel ilkelerini, özellikle temel haklar ve insan haklarını, Avusturya Devletinin egemenlik ve güvenliğini kapsadığı" kabul edilmektedir. Avusturya'nın kamu düzeni ve diğer menfaatlerini ihlal edici bir durumun söz konusu olup olmadığını değerlendirme ve karar verme yetkisinin ise öncelikle Federal Adalet Bakanlığına olduğu kabul edilmektedir⁵⁸.

6706 sayılı Kanun ve Avusturya Kanununa benzer şekilde İsviçre'nin Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu da md. 1a'da, "Bu Kanunun uygulanmasında İsviçre'nin egemenlik hakları, güvenliği, kamu düzeni ve diğer önemli çıkarları gözetilmelidir" hükmü ile adli işbirliğinin sınırları gösterilmiştir. Md. 1a hükmü koşullarının göz önünde bulundurulmasının siyasi bir karar olduğu ve bu nedenle Kanunun 17. maddesi uyarınca mahkemelerin değil İsviçre Merkezi Makamının karar verme yetkisinin olduğu kabul edilmektedir⁵⁹.

Almanya'nın Cezai Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Kanunu da kamu düzeni istisnasına yer vermiştir. Bu Kanun'un § 73 hükmüne

⁵⁷ Tezcan/Erdem/Önok, s. 215.

⁵⁸ Christian Rosbaud, in: Schomburg/Lagodny/Gless/Hacker, Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, 5. Bası, VI A, ARHG § 3, Nr. 1, 3; Schwaighofer, s. 48-49.

⁵⁹ Christof Riedeo/Gerhard Fiolka/Marcel Alexander Niggli, Strafprozessrecht sowie Rechtshilfe in Strafsachen, Basel 2011, s. 596, Nr. 3703.

göre, “Alman hukuk düzeninin temel ilkelerinin ihlali tehlikesi” adli işbirliğinin reddi nedeni teşkil etmektedir. Bu düzenlemeye göre, Alman hukuk düzeninin temel esaslarını ihlal edebilecek bir adli işbirliği talebi kabul edilemez. Alman doktrin ve uygulamasında ilkenin kapsamı hakkında tartışma bulunmaktadır. Ancak bu hüküm ile Almanya'nın egemenliği, güvenliği veya diğer önemli çıkarları değil, Alman Anayasası'ndaki vazgeçilmesi mümkün olmayan temel ilkelerin, özellikle de temel insan haklarının korunduğu, bu nedenle de adli işbirliği konusunda karar verme yetkisi olan mahkemeler de dahil olmak üzere bütün Alman mercileri tarafından bu hükmün dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir⁶⁰.

UAİK md. 4/1-a)'daki kamu düzeni hükmünün, yabancı kanunlarda olduğu gibi, Türkiye'nin kamu düzeni ve güvenliğini ihlal edebilecek adli yardım talepleri yanında Anayasa ve uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile güvence altına alınmış temel insan haklarına aykırı olan adli işbirliği taleplerinin kabulüne de engel teşkil edeceğini belirtmek gerekir⁶¹.

Her ne kadar md. 4/1-a)'da adli işbirliği talebi “reddedilebilir” denmişse de, bu ifadenin adli yardım talebini kabul etme konusunda yetkili makam olarak Adalet Bakanlığının takdir yetkisi olduğu şeklinde anlaşılması gerekir. Çünkü Türkiye'nin egemenlik, güvenlik, kamu düzenini veya temel çıkarları ile temel insan haklarını ihlal eden bir adli işbirliği talebinin kabul edilmesi mümkün olmadığı için bu konuda Adalet Bakanlığının takdir yetkisi de olmamalıdır. Hükümdeki reddedilebilir ifadesinin, söz konusu red sebeplerinin bulunup bulunmadığına adli mercilerden ziyade, Merkezi Makam olarak Adalet Bakanlığının karar vereceği şeklinde anlaşılması gerekir. Bu konuda herhangi bir tartışmaya neden olmamak açısından bazı yabancı adli işbirliği kanunlarında olduğu gibi adli işbirliği talepleri “kabul edilmez” denilmesi yerinde olurdu.

2. Talep Eden Devlette Savunma Hakkına İlişkin Temel Güvencelerin Bulunmaması

Talep eden devletin kamu düzenine aykırılık yanında, insan haklarının asgari standartlarına aykırılık da adli işbirliği taleplerinin red sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan özellikle talep eden devletin ceza muhakkemesindeki adil yargılanma hakkına ilişkin güvencelerin eksikliği gibi temel insan haklarına aykırılıklar adli işbirliğinin reddi nedeni teşkil edecektir.

6706 sayılı Kanun md. 4/1-ç)'ye göre, “Talepte bulunan devlette savunma hakkına ilişkin güvencelerin bulunmaması halinde” adli işbirliği talebi reddedi-

⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Lagodny**, in: Schomburg/Lagodny/Gless/Hacker, Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, 5. Bası, IRG § 73 Nr. 1 vd.; Thomas **Hackner**/Christian **Schierholt**, Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, Münih 2012, s. 37-38; **Turhan**, Alman Suçluların İadesi, s. 95 vd.

⁶¹ Kamu düzeni çekincesinin iade engeli olarak değerlendirilmesi hakkında bkz. **Tezcan/Erдем/Önok**, s. 215 vd.

lebilecektir. Benzer düzenlemelere adli işbirliğine ilişkin yabancı kanunlarda da yer verildiği görülmektedir. Örneğin, İsviçre Kanun md. 2'ye göre, talep eden devletteki ceza muhakemesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile 1966 tarihli Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde güvence altına alınmış olan ceza muhakemesine ilişkin temel ilkelere aykırılık teşkil edeceğini kabul etmeyi gerektiren nedenler mevcutsa veya başka bir ağır eksiklik varsa, adli işbirliği talebi kabul edilmeyecektir. İsviçre Federal Mahkemesine göre, md. 2 hükmü ile, hukuk devletinin temel güvenceleri ve özellikle AİHS ve Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile güvence altına alınmış asgari standartların teminat altında olmadığı veya uluslararası kamu düzeni ilkesine aykırı olan bir ceza muhakemesinin yürütülmesine veya bir cezanın infazına İsviçre'nin yardımcı olmasının engellenmesi amaçlanmaktadır. Bu düşünce özellikle iade hukukunda önem taşımakla birlikte kural olarak adli işbirliğinin bütün şekilleri için geçerlidir⁶².

Talep eden devletteki ceza muhakemesine ilişkin temel insan haklarına aykırılıklar Avusturya Kanununda da adli işbirliği taleplerinin reddi nedeni olarak düzenlenmiştir. Ancak Avusturya Kanununda, İsviçre Kanunu'ndan farklı olarak AİHS'nin ihlali endişesi bütün adli işbirliği talepleri açısından değil sadece iade taleplerinin reddi açısından kabul edilmiştir. Avusturya Kanunu md. 19'a göre, talep eden devletteki ceza muhakemesinin AİHS md. 3 ve md. 6'da güvence altına alınmış temel ilkelere uymayacağından veya uyulmadığından endişe ediliyorsa, iade talebi kabul edilemez (bent 1). Yine aynı şekilde talep eden devlette hükmedilmiş veya hükmedilecek ceza veya güvenlik tedbirinin AİHS'nin 3. maddesindeki standartlara aykırı bir şekilde infaz edileceğinden endişe duyulursa iade talebi kabul edilmez. Görüldüğü gibi Avusturya Kanunu, talep eden devletteki AİHS'nin 3. ve 6. maddelerine aykırılıkları hem talep eden devletteki ceza soruşturması ve kovuşturması açısından hem de bu devletteki muhakeme sonunda hükmedilecek cezanın infazı açısından iade engeli olarak kabul etmiştir.

Talep eden devletteki AİHS'ye aykırılıkların adli işbirliğine engel teşkil edeceğine ilişkin Alman Kanununda açık bir düzenlemeye yer verilmemiş, ancak doktrin ve uygulamada AİHS'nin 3. ve 6. maddelerine aykırılıklar Kanununun 73. paragrafında yer alan Alman hukukunun temel ilkeleri⁶³ kapsamında kabul edilerek adli işbirliğinin reddi nedeni olarak görülmektedir⁶⁴.

6706 sayılı Kanun md. 4/1-ç)'de, talep eden devletteki savunma hakkına ilişkin temel güvencelerin bulunmaması ile sınırlı bir adli işbirliği engeli yerine, yabancı kanunlardaki gibi, AİHS md. 3. ve 6'da güvence altına alınmış temel

⁶² Riedo/Fiolka/Niggli, s. 567.

⁶³ "wesentliche Grundsätze der deutschen Rechtsordnung"

⁶⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Lagodny, in: Schomburg/Lagodny/Gless/Hacker, Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, IRG, § 73 Nr. 54 vd.

haklardan herhangi birisine aykırılığın adli işbirliği engeli olarak kabul edilmesi daha isabetli olurdu. Ancak mevcut düzenlemeyi bu haliyle de Türk adli işbirliği hukuku açısından önemli ilerleme ve bir reform ilkesi olarak görmek gerekir.

Uygulamada talep eden devletteki savunma haklarına aykırılıkların bu devletin vereceği bir güvence ile giderilmesi mümkün olan hallerde adli işbirliği talebinin reddi yerine, güvence koşuluyla talebin kabul edilmesi yoluna gidilmesi mümkündür. Diğer taraftan adil yargılanma hakkı kapsamındaki savunma hakları temel insan haklarından olduğu için herhangi bir sözleşmeye dayanmayan adli işbirliği talepleri yanında, sözleşmeye dayanan taleplerin yerine getirilmesinde de bu ilke dikkate alınmalıdır. Bu nedenle md. 4/1-ç)'deki ifade şeklini adli işbirliği talebinin yerine getirilmesinde takdir yetkisi veriliyormuş şeklinde değil, gerekli güvenceler verilmediği takdirde talebin kabul edilmeyeceği şeklinde anlamak, adli işbirliğinde temel insan haklarının korunmasını esas alan kanunun genel amacına uygun olacaktır. Nitekim md. 3/3'de, yabancı bir devletin adli işbirliği talebinin yerine getirilmesi Merkezi Makam tarafından şarta veya teminata bağlanabileceği belirtilmiştir.

3. Suçun Düşünce Suçu, Siyasi Suç veya Siyasi Suçla Bağlantılı Bir Suç Olması

İade hukukunun temel ilkelerinden olan ve TCK mülga md. 18/'de de düzenlenmiş olan siyasi suçlarda iade edilmezlik kuralı 6706 sayılı Kanun md. 4/1-b)'de bütün adli işbirliği türleri için genel bir red nedeni olarak düzenlenmiştir. “Düşünce suçu” nedeniyle iade talebinin kabul edilmeyeceğine ilişkin TCK mülga md. 18'deki düzenleme doktrinde eleştirilmekteydi⁶⁵. Aynı düzenlemeye 6706 sayılı Kanun'da da yer verilmesi söz konusu eleştirilerin dikkate alınmadığını göstermektedir. Uluslararası adli işbirliğine ilişkin sözleşmelerde ve yabancı kanunlarda “düşünce suçu” gibi bir kategoriye yer verilmemiş olup, bu kavramı siyasi suçlarla bağlantılı olarak Türk hukukuna özgü bir düzenleme olarak görmek gerekir⁶⁶.

Siyasi suç ve siyasi suçlarla bağlantılı suçlarda adli işbirliğinin kabul edilmemesi etkisini daha ziyada iade konusunda göstermektedir. Bu hususu

⁶⁵ İade engeli olarak düşünce suçuna yer verilmesine yönelik eleştiriler için bkz. **Tezcan/ Erdem/Önok**, s. 205; **Artuk/Gökçen**, s. 1056; Veli Özer **Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız/İlker Tepe**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, Ankara 2017, s. 160; Bahri **Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 12. Bası, Ankara 2012, s. 101; Ahmet **Ulutaş**, Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 2012, s. 172-175; Timur **Demirbaş**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, 2016, s. 185; Nur **Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut**, s. 188. Ayrıca bkz. Hakan **Hakeri**, Ceza Hukuku, Genel Hükümler, 21. Bası, Ankara 2017, s. 107; Mahmut **Koca/İlhan Üzülmez**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, Ankara 2017, s. 805-806.

⁶⁶ **Turhan**, İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, s. 69. Bu konuda ayrıca bkz. Berrin **Akbulut**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 2017, s. 178-179.

dikkate alan kanun koyucu md. 11/1-c-1)'de düşünce suçu, siyasi suç veya siyasi suçla bağlantılı suçlarda iade talebinin kabul edilmeyeceğini tekrar hüküm altına almış, ancak arkasından aynı maddenin 2. fıkrasında siyasi suç ve bağlantılı suçların kapsamını daraltma yoluna gitmiştir. İade hukukunda siyasi suç ve siyasi suçla bağlantılı suçların nasıl anlaşılması gerektiği konusunda farklı görüşler ve uygulamalar bulunduğu için sözleşmelerde ve kanunlarda siyasi suçun kapsamının sınırlandırılması yoluna gidilmektedir⁶⁷. Bu açıdan md. 11/2 hükmü ile siyasi suçun kapsamının sınırlandırılması yerinde olmuştur⁶⁸. Buna göre, “iade talebinin dayanağını teşkil eden fiilin bütün unsurları, özellikle işleniş şekli, suçun işlenişinde kullanılan araçların veya ortaya çıkan sonuçların ağırlığı dikkate alınarak fiil siyasi suç olarak kabul edilmeyebilir. Soykırım ve insanlığa karşı suçlar, siyasi suç olarak kabul edilmez.”⁶⁹ Benzer bir düzenlemenin Avusturya Kanununda da yer aldığı görülmektedir⁷⁰.

Burada üzerinde durulması gereken sorun, siyasi suçlarda iade ile ilgili md. 11/2'deki sınırlamanın diğer adli işbirliği türleri için de uygulanıp uygulanamayacağıdır. Kanaatimce bir yabancı adli yardım talebinin md. 8 uyarınca Türkiye tarafından yerine getirilmesinde talebin siyasi suç veya böyle bir suçla bağlantılı bir suça ilişkin olup olmadığı değerlendirilirken md. 11/2 hükmü kıyasen uygulanabilir. Aslında uygun olanı siyasi suçlarda iadeyle ilişkin md. 11/2 hükmünün bütün adli işbirliği talepleri için geçerli olacak şekilde md. 4/1-b)'de yer almasıydı. Çünkü siyasi suçlarla bağlantılı suçların kapsamını belirlemedeki güçlük, sadece iade hukuku açısından değil, diğer adli işbirliği türleri açısından da aynen söz konusu olabilecektir.

4. Talepte Bulunan Devlette Siyasi Nedenlerle Kovuşturma, İşkence veya Kötü Muameleye Tabi Tutulma Tehlikesi (md. 4/1-c, 11/1-b)

Doktrinde “siyasi nedenlerle kovuşturma tehlikesi” olarak ifade edilen bu ilkeye göre, bir kimsenin talep edilen ülkede siyasi nedenlerle kovuşturulma, işkence veya kötü muameleye maruz kalma tehlikesinin bulunması halinde adli işbirliği talebi kabul edilmeyecektir. Esas itibarıyla suçluların iadesinde geçerli

⁶⁷ Siyasi suçlar konusunda bkz. Köksal **Bayraktar**, *Siyasal Suç*, İstanbul 1982; **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 201 vd.

⁶⁸ Md. 11/2 hükmünün değerlendirilmesi hakkında bkz. **Turhan**, *İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları*, s. 67 vd.

⁶⁹ **Tezcan/Erdem/Önok**'a göre, (s. 202) md. 11/2'deki “iade talebinin dayanağını teşkil eden fiilin bütün unsurları, özellikle işleniş şekli, suçun işlenişinde kullanılan araçların veya ortaya çıkan sonuçların ağırlığı dikkate alınarak fiil siyasi suç olarak kabul edilmeyebilir.” Düzenlemesi ile siyasi suç kavramı belirsiz hale getirilmiştir.

⁷⁰ Avusturya Kanunu § 14: Siyasi suçlar nedeniyle iade kabul edilmez. Siyasi sebep veya amaçlara dayanan diğer suçlarda da iade kabul edilmez, meğer ki somut olayın bütün özellikleri, özellikle suçun işleniş şekli, suçta kullanılan veya kullanılma tehdidi oluşturan araçlar veya ortaya çıkan veya amaçlanan sonuçlar dikkate alındığında fiilin kriminal özelliği siyasi özelliğine ağır bassın.

olan ve SİDAS md. 3/2'den TCK md. 18/3'e aktarılan bu ilke, 6706 sayılı Kanun'da hem bütün adli işbirliği taleplerinde (md 4/1-c)⁷¹ hem de özel olarak iade taleplerinde red nedeni (md. 11/1-b)⁷² olarak iki yerde düzenlenmiştir⁷³. Genel hükümler arasında bu red nedeni düzenlendikten sonra ayrıca iade kısmında tekrar düzenlenmesinin gerekliliği tartışılabilir. Diğer taraftan kanundaki her iki düzenleme arasında ciddi ifade farklılıkları da bulunmaktadır. 6706 sayılı Kanun md. 4/1-c)'de adli işbirliği talebi "reddedilebilir" denilerek işbirliği talebinin reddi konusunda takdir yetkisi bulunduğu şeklinde ifade edilirken, md. 11/1-b)'de iade talebi "kabul edilmez" denilerek kesin bir red nedeni olarak ifade edilmiştir. Her iki madde arasındaki anlam farklılığına neden olacak bir başka ifade farkı da şüphe derecesiyle ilgilidir. Md. 4/1-b)'de kişinin işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair "inandırıcı nedenlerin bulunması" gerekirken, md. 11/1-b)'de "kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması" aranmaktadır. İnanırıcı nedenler ile kuvvetli şüphe sebeplerinin aynı anlama gelmediği açıktır. Bu kavram farklılığının bilerek tercih edilip edilmediği Kanunun gerekçesinden anlaşılmamaktadır.

Diğer taraftan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) yerleşik içtihatlarına göre bir kimsenin işkenceye, insanlık dışı muamele veya cezaya uğrama ya da siyasi nedenlerle kovuşturulma veya cezalandırılma konusunda ciddi bir tehlikenin bulunduğu diğer bir devlete iade edilmesi AİHS'nin 3. maddesinin ihlalini oluşturacaktır⁷⁴. Yine İşkence ve İnsanlık Dışı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi bir kimsenin iadesi halinde işkenceye tabi tutulacağına dair ciddi sebeplerin bulunması halinde taraf devletlere iade etmeme yükümlülüğü getirmektedir⁷⁵. Kanundaki düzenleme ile AİHM'nin söz

⁷¹ "(1) Yabancı devletlerin adli iş birliği talepleri; c) Talebe konu kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmayaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair inandırıcı nedenlerin bulunması, ... hâllerinde reddedilebilir."

⁷² "(1) Aşağıda sayılan hâllerde iade talebi kabul edilmez: ... b) İadesi talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmayaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması."

⁷³ TCK mülga md. 18/3 yer almayan, "etnik köken" nedeniyle soruşturma veya kovuşturmayaya uğrama, işkence veya kötü muameleye tabi tutulma tehlikesi 6706 sayılı Kanundaki düzenlemeye (md 4/1-c), 11/1-b) eklenmiştir. Eski Yugoslavya ve Ruanda'da olduğu gibi soykırım veya insanlığa karşı suçlar kapsamında insanların etnik kökenleri nedeniyle zulme maruz bırakılması karşısında söz konusu bu nedenin adli işbirliği engeli olarak da 6706 sayılı Kanuna alınması yerinde olmuştur.

⁷⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Turhan**, İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, s. 43 vd.

⁷⁵ İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçük Düşürücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi md. 3: "1. Hiçbir Taraf Devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir. 2. Bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla, yetkili merciler, söz konusu devlette

konusu içtihatları ve BM sözleşmesinin öngördüğü yasak dikkate alınmış olmaktadır.

Yukarıda adli işbirliğinin reddi nedeni olarak egemenlik hakları, milli güvenlik ve kamu düzeni ile ilgili olarak açıklandığı üzere, 4. maddede adli işbirliği konusunda Merkezi Makamın karar vereceği hususlar düzenlenmektedir. Buna karşın md. 11'de yer alan nedenler ise iadenin kabul edilemeyeceği, yani kesin olarak red edileceği hallerdir. Bu açıdan her iki hüküm arasında özel hüküm - genel hüküm ilişkisinin varlığını kabul edip, yabancı devletin iade talepleri konusunda md. 11/1-b)'nin uygulanması ve siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence ve kötü muamele tehlikesinin bulunup bulunmadığının talep hakkında karar verecek olan mahkemece incelenerek, söz konusunun nedeninin varlığı halinde iade talebinin kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir. Ancak mahkemenin bu konudaki yetkisi yanında Merkezi Makamın da söz konusu nedenlerin bulunup bulunmadığını resen araştırma yükümlülüğünün bulunduğunu kabul etmek gerekir.

VI. ULUSLARARASI ADLİ İŞBİRLİĞİNİN YÜRÜTÜLMESİNDE MERKEZİ MAKAMIN YETKİLERİ

1. Adalet Bakanlığının Merkezi Makam Olarak Belirlenmesi

6706 sayılı Kanunun getirdiği önemli yeniliklerden birisi de Adalet Bakanlığını merkezi makam olarak belirleyerek (md. 2/1-b), Merkezi Makamın görev ve yetkilerini ayrıntılı olarak düzenlemiş olmasıdır. Suçların giderek artan bir şekilde uluslararası boyut kazanması devletleri de suçlarla mücadelede daha yoğun bir şekilde işbirliği yapmaya zorlamakta ve bu da birçok ikili ve çok taraflı işbirliği sözleşmesinin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu sözleşmelerin yapılması ve sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi ise bu konuda uzman kurumların oluşturulmasını gerektirmektedir⁷⁶. Türkiye'de bu görevi Adalet Bakanlığı adına Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü yerine getirmektedir. Ancak 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin⁷⁷ 799. maddesi ile Genel Müdürlüğün adı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir⁷⁸.

mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik veya kütleli insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır.”

⁷⁶ Harun Mert, Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Çerçevesinde Merkezi Makamın Görev ve Yetkileri, Uluslararası Hukuk Bülteni, 13. Sayı, Ocak 2018, s. 3.

⁷⁷ RG: 15/7/2018 - 30479.

⁷⁸ Adalet Bakanlığı Teşkilatını yeniden düzenleyen 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 45. maddesi Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğünün görevlerini göstermektedir. Maddenin 1. Fıkrasında Genel Müdürlüğün cezai konularda uluslararası adli işbirliği ile ilgili görevleri de sayılmıştır. Buna göre, “a) Bakanlığın görev alanına giren konularda uluslararası antlaşmalar ve belgelerle ilgili olarak görüş bildirmek, yapılan çalışmalara ve görüşmelere katılmak, bu antlaşma ve belgeleri Türkçeye çevirtmek, derlemek, arşivlemek, bunları ilgili kurum ve birimlere iletmek,

2. Merkezi Makamın Görev ve Yetkileri

Merkezi Makam olarak Adalet Bakanlığının cezai konularda uluslararası işbirliğine ilişkin görev ve yetkilerinin neler olduğu 6706 sayılı Kanun'un hem 3. maddesinde genel olarak tanımlanmış, hem de her bir adli işbirliği çeşidi için ilgili bölümlerde özel olarak düzenlenmiştir.

a. Adli İşbirliği Talepleri Hakkında Karar Vermek

Cezai konularda uluslararası adli işbirliği kapsamında Merkezi Makamın en önemli yetkilerinden birisi şüphesiz yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri ile Türkiye'nin yabancı devletlere yapacağı adli işbirliği talepleri konusunda karar vermektir. Md. 3/1-b)'ye göre, "taraf olunan milletlerarası anlaşmalar veya mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde, yabancı devletlerin adli iş birliği taleplerinin kabulü ile Türk adli mercilerinin yapacağı işbirliği taleplerinin uygunluğu konusunda karar vermek" Merkezi Makamın görev ve yetkisindedir.

Bu hüküm, yabancı devletlerin yapmış oldukları adli işbirliği talepleri hakkında ilk incelemeyi yaparak gerektiğinde talebi geri çevirme ve Türk adli mercileri tarafından yabancı devletlerden yapılmak istenen taleplerin gönderilip gönderilmemesi konusunda uygulamada daha önceden de Adalet Bakanlığı tarafından yerine getirilmekte olan işlemlere yasal bir dayanak oluşturmaktadır. Ancak 3. maddedeki bu yetki düzenlemesi genel nitelikte olup, bu yetkinin her bir adli işbirliği türü için Kanunda öngörülen özel koşullar kapsamında kullanılabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Örneğin, Merkezi Makam, yabancı bir devletin iade taleplerini inceleyerek, lüzum görmesi halinde ek bilgi ve belge talebinde bulunabilir ve gerekli şartları taşımayan talepleri reddedebilir (md. 13/1). Yine Merkezi Makam yabancı devletin iade talebine esas teşkil eden fiilin Türk hukukuna göre suç teşkil etmediği, iade koşullarının bulunmadığı veya 4. maddede sayılan red nedenlerinden birisinin bulunduğu kanaatine varırsa ya da karşılıklılık ilkesi güvence altında olmadığı için talebi kabul etmeme düşüncesindeyse talebin reddine karar verebilecektir.

Yabancı devletlerden gelen adli işbirliği taleplerinin reddi konusunda Merkezi Makama geniş bir takdir yetkisinin verilmesi yerinde bir düzenlemedir. Çünkü adli işbirliği talebinin şartları bulunmadığı veya daha baştan itibaren kabul etmeyi düşünmediği bir adli işbirliği talebinin Merkezi Makam tarafından adli mercilere gönderilerek hukuki sürecin başlatılmasına ve adli mercilerin meşgul edilmesine gerek bulunmamaktadır. Ancak somut olayın özelliğine göre adli işbirliği talebinin doğrudan reddi yerine red kararının mahkemenin talep

b) Yurtdışında işlenen ve Türk yargı yetkisine giren suçlar konusunda adli makamlara bilgi ve belge sağlanmasına yardımcı olmak,

c) Hukuki ve cezai konularda uluslararası adli yardımlaşma; tebligat, istinabe, suçluların iadesi, hükümlülerin transferi, kovuşturmaların aktarılması işlemlerini yapmak" Genel Müdürlüğün görevlerindedir.

hakkındaki olumsuz kararına dayandırılması uluslararası ilişkiler açısından daha uygun olabilir⁷⁹.

Merkezi Makama, yabancı devletlerin adli işbirliği taleplerini inceleyerek kabul veya red kararı vermek yanında, yabancı ülkelere gönderilecek adli işbirliği taleplerini sözleşmeler ve kanunlar açısından inceleyerek eksikliklerin giderilmesi için adli mercilere geri göndermek ve gerekli şartları taşımayan taleplerin gönderilmemesine karar vermek yetkisi de verilmiştir. Ancak Merkezi Makama tanınan bu takdir yetkisi mutlak olmayıp, ilgili adli işbirliği türüne göre farklı şartlara bağlanmıştır. Örneğin, yabancı devletlere gönderilecek iade taleplerinin “talebin, iade için gerekli şartları taşıması”, “Ceza infaz kurumlarında geçirilecek süre dikkate alındığında, iade yoluna başvurulmasının kişi yararı ve kamu yararı arasında açık bir orantısızlığa sebep olması” veya “Türkiye’nin millî güvenliğinin veya uluslararası ilişkilerinin zarar görme ihtimalinin bulunması” durumunda Merkezi Makam iade talebinin yabancı devlete gönderilmesini reddedebilecektir (md. 22/3)⁸⁰. Yabancı ülkeden iade talebinde bulunulması konusunda Merkezi Makama geniş bir takdir yetkisi veren bu düzenlemeye benzer hükümlerin yabancı ülke kanunlarında da yer aldığı görülmektedir. Örneğin, Avusturya Kanunu § 68/2’e göre, iade talebinin kabul edilmeyecek olması, iadesi halinde failin Avusturya’da muhtemelen sadece adli para cezasına veya cüzi miktarda hapis cezasına veya erteleme kapsamına girecek bir hapis cezasına mahkum edilecek olması veya infazı gereken hapis cezasının cüzi bir miktar teşkil etmesi, iadenin, ceza kovuşturması veya infazdaki kamu yararı ile ölçüsüz bir şekilde Avusturya’nın menfaatine aykırılık teşkil etmesi veya Avusturya’ya külfet getirecek olması halinde Adalet Bakanı iade talebinde bulunmayabilir⁸¹.

⁷⁹ Bkz. **Schwaighofer**, s. 148.

⁸⁰ **Özgenç**’e göre (13. Bası, s. 1008), md. 22/3-c’deki, “Türkiye’nin millî güvenliğinin veya uluslararası ilişkilerinin zarar görme ihtimalinin bulunması halinde” iade talebinin yabancı devlete gönderilmeden Merkezi Makam tarafından reddedilebilmesine ilişkin düzenleme, “herhangi bir hukuki izahı olmayan” bir hüküm olup, bu hükmün Kanuna konması “Kanun koyucunun ‘abesle iştigali’”dir.

⁸¹ İsviçre Kanununa göre, fiilin önemi adli işlemlerin yapılmasını haklı göstermeyecek nitelikte ise Federal Daire yabancı devletten adli işbirliği talebinde bulunmayabilir (md. 30/4). Alman Kanununda bu konuda bir hüküm bulunmamakla birlikte, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu, devlete ve kamu düzenine karşı işlenen bazı suçlarda Federal Başsavcıya suçun soruşturulmasından veya kamu davası açılmasından sarfınazar edebilme ve açılmış olan bir davayı da geri alabilme yetkisi vermiştir. Alman Ceza Muhakemesi Kanununun siyasi nedenlerle kovuşturma yapılmaması başlıklı § 153d’ye göre, muhakemenin yapılması Almanya Federal Cumhuriyeti aleyhine ağır bir zarar (Nachteil) tehlikesi meydana getirecekse veya ceza kovuşturması yapılması karşısında ağır basan başka bir kamu yararı sözkonusu ise, Federal Başsavcı Mahkemelerin Kuruluşu Kanununun 74a paragrafının 1’inci fıkrasının 2 ilâ 6 numaralarında ve 120. maddesinin 1. fıkrasının 2 ilâ 7 nolu bentlerinde tanımlanmış suçların kovuşturulmasından sarfınazar edebilir. Eğer dava açılmışsa, Federal Başsavcı 1. fıkrafta tanımlanmış olan şartların gerçekleşmesi halinde, muhakemenin her aşamasında davayı geri alabilir ve düşme kararı verebilir. Türk CMK’da bu yönde bir hüküm yer almamaktadır. Türkiye’nin uluslararası ilişkilerine ağır zararlar verme tehlikesi olan soruşturma ve kovuşturmalarda

6706 sayılı Kanun md. 22/3 hükmü ile Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)'nın temel ilkelerinden olan kovuşturma mecburiyeti (kamu davasının mecburiliği) ilkesine yeni bir istisna getirildiği söylenebilir. Çünkü adli merciler tarafından Merkezi Makama iletilen bir iade talebi, şüpheli veya sanığın iadesi halinde hükmedilecek cezanın azlığı, kişinin veya suçun siyasi niteliği nedeniyle Türkiye'nin milli güvenlik veya uluslararası ilişkilerine zarar verebilecek olduğu gerekçesiyle yabancı ülkeye gönderilmediği takdirde şüpheli veya sanığın iadesi gerçekleşmeyeceği için hakkında kamu davası açılmayacak veya sanık hazır bulunmadığı için duruşma yapılamayacaktır.

İade dışında diğer adli işbirliği taleplerinin kabulü ve yabancı devlete gönderilmesi de Merkezi Makamın yetkisine verilmiştir. Örneğin, Türkiye'de yürütülen soruşturma veya kovuşturmanın yabancı devletlere devredilmesi veya yabancı bir devlette yürütülen soruşturma veya kovuşturmanın Türkiye tarafından devralınabilmesi Merkezi Makamın uygun bulması şartına bağlanmıştır (md. 24/2, 25/2). Yine iade talebinde olduğu gibi, infazın devri ve hükümlü naklinde de Merkezi Makam, “devrin Türkiye'nin millî güvenliği ile temel çıkarlarına uygun düşmeyeceğinin anlaşılması hâlinde”, infazın devri ve hükümlünün nakli talebini reddedecektir (md. 26/3, 28/4, 30/3 ve 32/3)⁸².

b. Adli İşbirliği Talepleri Taleplerinin Yerine Getirilmesi Konusunda Teminat Vermek ya da İstemek

aa. Genel Olarak

Uluslararası adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesi sırasında talep eden devlet, talebin kabul edilmesini belli şartlara tabi tutabilir. Bu şartlar özellikle adli işbirliği talebinin sözleşmeye dayanmadığı hallerde önem kazanmakta ve normal şartlarda talebin reddi söz konusu olacakken, şartın yerine getirileceğine ilişkin teminat verilmesi talebin kabulüne imkan sağlamaktadır⁸³.

Cumhuriyet savcılarında Alman kanununun söz konusu hükmüne benzer bir düzenlemenin CMK'ya konmasında yarar bulunduğu son zamanlarda yaşanan bazı olaylardan da anlaşılmaktadır. Ancak böyle bir düzenlemenin yurt dışından iade talebinde bulunmaktan sarfınazar etmeye ilişkin 6706 sayılı Kanun md. 22/3-c) hükmüne göre daha ağır şartlara tabi olması gerekir.

⁸² Ancak **infazın devri** ile ilgili olarak Kanunda (md. 26/3 ve md. 28/4), devrin “Türkiye'nin millî güvenliği ile temel çıkarlarına uygun düşmeyeceğinin anlaşılması hâlinde, devir talebi Merkezî Makam tarafından **reddedilir.**” denilerek kesin red şartı olarak öngörülmüşken, **hükümlü nakli** konusunda, “Türkiye'nin millî güvenliği ile temel çıkarlarına uygun düşmeyeceğinin anlaşılması hâlinde, nakil talebi Merkezî Makam tarafından **reddedilebilir.**” denilerek (md. 30/3 ve 32/3) Merkezî Makama bu konuda takdir yetkisi veren bir ifade tercih edildiği görülmektedir. Her iki kurumun da cezai konularda uluslararası işbirliği olması ve benzer koşullara tabi olması nedeniyle bu farklı düzenlemenin makul bir gerekçesi bulunmaktadır.

⁸³ **Schwaighofer**, s. 54.

6706 sayılı Kanun md. 3'te hem yabancı adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesinin Türkiye tarafından şarta bağlanması veya bu konuda güvence istenmesi (fık. 3) hem de Türkiye'nin yabancı devletlere yaptığı adli işbirliği talepleri dolayısıyla yabancı devletlerce ileri sürülebilecek şartların kabulü veya istenen güvencelerin verilmesi (fık. 4) konusunda Merkezi Makam yetkilendirilmektedir. Ayrıca md. 3/1-c)'de yabancı devletlerce adli yardım kapsamında bilgi ve belge istenmesi halinde Merkezi Makamın yetkisi özel olarak düzenlenmiştir.

Adli işbirliği talebinin şarta bağlanması veya talebin kabulü için bir takım güvenceler istenmesi özellikle işbirliğinin sözleşmeye dayanmadığı hallerde söz konusu olmakla birlikte sözleşme bulunan hallerde de istenmesi söz konusu olabilmektedir.

bb. Yabancı Adli İşbirliği Taleplerinin Türkiye Tarafından Yerine Getirilmesinin Şarta veya Teminata Bağlanması

Yabancı devletlerin yapmış oldu adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesinin şarta bağlanması veya bu konuda yabancı devletten güvence istenmesi uygulamada çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Türkiye'nin güvence istemesini gerektiren hallerin başında ölüm cezasını veya insan onuru ile bağdaşmayan cezayı gerektiren suçlar nedeniyle yapılan iade talepleri gelmektedir. Md. 11/3'e göre, ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan bir cezayı gerektiren suçlara ilişkin iade talepleri, talep eden devlet tarafından, öngörülen cezanın infaz edilmeyeceğine dair yeterli teminat verilmesi halinde kabul edilebilecektir. Bu hüküm uyarınca Merkezi Makam talep eden devletten ölüm cezasının infaz edilmeyeceği konusunda yeterli güvence almadan iade talebini kabul edemez. Türkiye'nin taraf olduğu ikili iade sözleşmelerinde ölüm cezasını gerektiren suçlarda cezanın infaz edilmeyeceği konusunda güvence verilmesine ilişkin herhangi düzenleme yer almamaktadır. AİHM'nin içtihatlarına göre ise, iadesi istenen kişinin talep edilen ülkede ölüm cezasına maruz kalacağına ilişkin somut bir tehlikenin bulunması ve talep eden devletin ölüm cezasına hükmedilmeyeceği konusunda güvence vermemiş olması halinde AİHS'ye taraf olan bir devletin iade etmeme yükümlülüğü bulunmaktadır⁸⁴. AİHM'nin söz konusu içtihatları nedeniyle Merkezi Makam tarafından talep eden devletten güvence istenmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan adli iş birliği kapsamında devletlerce talep edilen bilgi ve belgelerin kullanılmasına muvafakat vermek, bunların kullanılmasını sınırlandırmak, teminat veya şarta bağlamak da Merkezi Makamın yetkisi olarak düzenlenmiştir (md. 3/1-c). Bu konu aşağıda bilgi ve belgelerin kullanılması konusu ele alınırken incelenecektir.

⁸⁴ Bu konuda bkz. Turhan, İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, s. 47 vd.

cc. Yabancı Devletlerce İleri Sürülen Şartları Kabul ve İstenen Güvenceleri Vermek

6706 sayılı Kanun'da düzenlenmeden önce de Merkezi Makam Türkiye'nin yabancı devletlerden yaptığı iade ve istinabe talepleri ile diğer adli işbirliğine ilişkin talepleriyle ilgili olarak yabancı devletler tarafından ileri sürülen şartları Hükümet adına değerlendirerek gerekli kararları vermekteydi. Md.3/4 hükmü ile Merkezi Makam, Türkiye'nin yabancı ülkelerden yaptığı adli işbirliği taleplerinin kabulünün şarta bağlanması veya bir güvence istemesi halinde bu konuda Türk adli mercilerini bağlayacak şekilde yabancı devlete güvence verilebilmekte veya ileri sürülen şartı kabul edebilmektedir. Kanundaki bu düzenleme söz konusu uygulamaya iç hukukumuz bakımından açık bir yasal dayanak oluşturmaktadır. Benzer düzenlemelerin yabancı adli işbirliği kanunlarında da yer aldığı görülmektedir. Örneğin, Avusturya Kanunu § 4'te, adli işbirliği talebinin kabul edilmesi ile bağlantılı olarak yabancı devlet tarafından ileri sürülüp de reddedilmeyen şartlar Avusturya mercileri için bağlayıcı olduğu hüküm altına alınmıştır⁸⁵. Yine aynı şekilde Alman Kanunu § 72 ve İsviçre Kanunu md. 30/3'e göre, talep edilen devletçe adli işbirliği talebinin kabulü için ileri sürmüş olup da reddedilmeyen şartlar iç hukukta bağlayıcıdır.

Adli işbirliğinin yerine getirilmesinin şarta bağlanması talep eden devlet olarak Türkiye'nin yargı yetkisini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle yabancı devletlerce adli işbirliği talebinin kabulü için ileri sürülen şart veya istenen güvenceyi verme konusunda Merkezi Makamın yetkisi sınırsız değildir. Bu açıdan ilgili adli işbirliği sözleşmesine veya Türk hukukuna aykırı olan şartların kabul edilmemesi gerekir. Ancak Türk hukukuna aykırı olmakla birlikte Merkezi Makamca kabul edilmiş olan bir şart, talep eden devletçe geri alınmadığı sürece uluslararası hukukta geçerli olan ahde vefa ilkesi uyarınca Türk adli ve idari merciler açısından bağlayıcı olup bu şarta uyulması gerekir. Md.3/4'te "Merkezî Makamca kabul edilen şartlar veya verilen teminatlar adli mercileri bağlar" denilmekle birlikte, bağlayıcılık sadece adli makamlar açısından değil, tüm Türk kamu mercileri açısından söz konusudur. Madde metninde sınırlayıcı bir şekilde "adli merciler"den bahsedilmesi yerinde olmamıştır⁸⁶. Bu açıdan örneğin Türkiye'nin yaptığı bir iade talebi ile ilgili olarak hususilik ilkesi kapsamında iade edilenin özgürlüğünün kısıtlanmayacağına ilişkin Merkezi Makamca verilmiş bir teminat adli merciler yanında kolluk kuvvetleri için de aynı şekilde bağlayıcı olacaktır.

⁸⁵ § 4: "Bir devletin iade talebinin, transit iadenin ve ya eşyanın iadesinin, adli yardımın yerine getirilmesi veya soruşturmanın, denetimin veya infazın nakli ile ilgili olarak bir yabancı devlet tarafından ileri sürülüp de reddedilmeyen koşullara uyulması gerekir."

⁸⁶ Nitekim 2014 tarihli Tasarıda (md. 12/3), "Bu Kanun kapsamında kalan bir adli işbirliği talebinin yerine getirilmesi için ileri sürülen şart ve istenen teminat kabul edildiği takdirde bağlayıcıdır." denilerek merci bakımından herhangi bir sınırlama öngörülmemiştir.

Kanunda yargı yetkisine giren hususlarla ilgili Merkezi Makamın şart kabul edemeyeceği ve güvence veremeyeceği (md.3/4) belirtilerek, Merkezi Makamın yetkisi sınırlandırılmıştır. Yargı yetkisine ilişkin konularda Merkezi Makamın güvence verememe yasağı hakim bağımsızlığını güvence altına alan AY md. 138'e dayanmaktadır. Türk hukuku açısından yargı yetkisine girebilecek konularda güvence verilmesi sorunu uygulamada Türkiye'nin koşullu salıvermeden yararlanma imkanı olmayan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar nedeniyle yaptığı iade taleplerinde ortaya çıkabilecektir. Koşullu salıverme imkanı olmayan müebbet hapis cezası bazı ülkelerce ve AİHM tarafından iade engeli olarak görülmektedir. AİHM 04.09.2014 tarihli **Trabelsi/ Belçika** kararında, talep eden devletin hukuk sisteminin umut hakkı tanıyıp tanımadığının, yani koşullu salıvermeden yararlanma hakkının bulunup bulunmadığının araştırılmasını, böyle bir hakkın bulunmaması halinde bir kimsenin bu devlete iadesinin Sözleşmenin 3. maddesini ihlal edeceğine karar vermiştir. Belçika'dan ABD'ye iadenin söz konusu olduğu bu kararda Mahkeme, ABD hukuk sisteminin, başvuranın iadesine esas oluşturan fiiller açısından öngördüğü müebbet hapis cezasında hükümlünün koşullu salıverilme hakkının bulunmadığına ve Belçika Hükümetinin başvuranı iade ederek Sözleşmenin 3. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir. Türkiye'nin Almanya'dan yapmış olduğu bir iade talebiyle ilgili olarak **Federal Alman Anayasa Mahkemesi** 16.01.2010 tarihli kararında, iadeye esas teşkil eden suç nedeniyle sanığın Türkiye'de ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum olabileceğini ve bu cezanın da koşullu Salıverme hükümlerinden yararlanmadan hükümlünün hayatı boyunca infaz edilecek olmasının Alman Anayasasına aykırı olduğuna karar vermiştir⁸⁷.

Kanaatimce Türk hukuku açısından koşullu salıverilme hakkından yararlanma imkanı olmayan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlardan⁸⁸ dolayı Türkiye'nin yabancı devletlerden yapacağı iade taleplerinde talep edilen devletçe bu cezaya hükmedilmeyeceğine ya da kişinin koşullu salıvermeden yararlanabileceğine ilişkin güvence istenmesi halinde güvence verilmesi yargı yetkisine gireceği için Merkezi Makam tarafından bu konuda güvence verilemez. Ancak buna rağmen güvence verilmişse bunun iç hukukta bağlayıcı olduğunu belirtmek gerekir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren en ağır terör suçlarında iade taleplerinin kabul edilmeyerek faillerinin cezasız kalmasını önlemek için bu suçlardan dolayı koşullu salıverme hükümlerinin uygulanabileceğine ve gerektiğinde talep edilen devletçe istenebilecek güvencenin

⁸⁷ Bu konuda bkz. **Turhan**, İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, s. 53 vd.

⁸⁸ Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun md. 107/16, geçici md. 2 ve Terörle Mücadele Kanunu md. 17/4 hükümleri kapsamına giren ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarında koşullu salıverilme hükümleri uygulanmayacaktır.

Merkezi Makamca verilebileceğine ilişkin yasal bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır⁸⁹.

Güvence istenmesi ve talebin kabulü için bazı şartların ileri sürülmesi sorununun söz konusu olabileceği bir diğer alan somut olayda hususilik güvencesine uygun davranılmasıyla ilgili olarak ortaya çıkabilecektir. Hususilik ilkesi uluslararası hukukun bir ilkesi olarak talep eden devlet için bağlayıcı olmasına rağmen özellikle siyasi nedenlerle kovuşturma tehlikesinin söz konusu olduğu hallerde talep eden devletten somut olayda hususilik ilkesinin güvencelerine uygun davranılacağına ilişkin güvence istendiği görülmektedir⁹⁰. Uygulamada adli işbirliği talebinin sözleşmeye dayandığı hallerde bile talep eden devletten hususilik ilkesinin gereklerine uygun davranılacağına ilişkin güvence istenmesi söz konusu olmaktadır. Örneğin, geçmiş dönemlerde Türkiye ile Almanya arasındaki iade ilişkilerinde SİDAS'ın hususilik hükmüne ve Türkiye'nin hususilik ilkesine uyulacağına ilişkin güvence verme rağmen, Alman Federal Yüksek Mahkemesi 23.2.1983 tarihli bir kararında, SİDAS'ın 14. maddesindeki genel hususilik güvencesinin, Türkiye ile Almanya arasındaki iade ilişkilerinde siyasi nedenlerle kovuşturma tehlikesini önlemeye yeterli olmadığını tespit edip, Türkiye'den gelen iade taleplerinde, Türkiye'nin hususilik kuralına uyup uymayacağına yetkili eyalet yüksek mahkemelerince her olayda ayrıca incelenmesi gerektiğine hükmetmiştir⁹¹. 6706 sayılı Kanun'da Türkiye'nin talep eden devlet olması ve iadenin gerçekleşmesi halinde Türk makamlarına yönelik olarak hususilik ilkenin kapsam ve istisnaları düzenlenmediği için uygulamada md. 3/4 hükmü özel bir önem taşıyacaktır.

Adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesinin şarta bağlanmasının söz konusu olabileceği bir başka alan adli yardım sonucu sağlanan bir delilin kullanım amacının sınırlandırılmasıyla ilgili olabilir. Talep edilen devlet adli yardım yoluyla sağlanan delilin sadece talebe konu olan soruşturma veya kovuşturmaya sınırlı olarak kullanılması şartıyla talebin kabulüne karar vermiş olabilir. Bu konu 6706 sayılı Kanun md. 6'da ayrıca düzenlendiği için konuya aşağıda ayrı bir başlık altında değinilecektir.

dd. Uygulanacak Adli İş Birliğinin Türü ve İzlenecek Yöntem Konusunda Karar Vermek

6706 sayılı Kanun ile Merkezi Makama verilen görev ve yetkilerden bir diğeri de yabancı ülkelerle yapılacak adli işbirliğinin türü ve izlenecek yöntem konusunda karar vermektir (md. 3/1-b). Adli işbirliği türleri ile kastedilen

⁸⁹ Kanaatimce kanunla Merkezi Makama bu konuda yetki verilmesi hakim bağımsızlığına aykırılık teşkil etmeyecektir. Çünkü adli işbirliğine ilişkin sözleşmeler ve 6706 sayılı kanun gibi kanunlardaki sınırlamalar doğrudan mahkemelerin yargı yetkisini sınırlamaktadır.

⁹⁰ **Schwaighofer**, s. 55.

⁹¹ Bu konuda bkz. **Turhan**, Alman Suçluların İadesi, s. 86.

Kanunda düzenlenmiş olan beş çeşit adli işbirliği olup, bunlar adli yardım, iade, soruşturma ve kovuşturmanın devri, infazın devri ile hükümlülerin naklidir. Bu hüküm ile Türk adli mercilerinin⁹² yürütmekte oldukları soruşturma veya kovuşturmalarla ilgili olarak yabancı devletlere yapacakları adli işbirliğinin türü ve izlenecek usulün belirlenmesinde Merkezi Makam olan Adalet Bakanlığı ile savcılıklar ve mahkemeler arasındaki ilişki düzenlenmektedir.

Türk adli mercileri tarafından yürütülmekte olan bir soruşturma veya kovuşturmayı tamamlamak veya kesinleşmiş bir cezanın infazını sağlamak üzere yabancı devletlerle adli işbirliğine ihtiyaç duyulduğu zaman somut olayda başvurulabilecek birden fazla işbirliği mekanizması söz konusu olabilir. Örneğin, kasten öldürme suçu nedeniyle yürütülen bir soruşturmada yurt dışına kaçmış olan şüphelinin bulunduğu ülkeden iadesi istenebileceği gibi, ilk olarak adli yardımlaşma yoluyla ifadesinin alınması yoluna başvurulabilir. Bu iki adli işbirliği türünden hangisine başvurulacağının öncelikle soruşturma ve kovuşturmayı yürüten adli merci tarafından değerlendirilmesi gerekir. Ancak adli merciin bu konuda tereddüte düşmesi halinde adli işbirliği konusunda uzman olan Merkezi Makamın görüşüne başvurulacaktır. Bu konuda Merkezi Makamın yetkisi izlenecek yönetime ilişkin olup, doğrudan yargı yetkisinin kullanılmasına temas etmemektedir⁹³.

Adli işbirliği talebi bir devletin sürekli olarak yerine getirmekten kaçındığı bir konuya ilişkin ise Merkezi Makam bu talebi ilgili ülkeye göndermeyip savcılık ve mahkemelere iade etme yoluna gitmektedir. Bu iade yazılarında md. 3/1-c) uyarınca şartları uygun başka bir adli işbirliği usulü varsa, Merkezi Makam tarafından bu husus adli mercie hatırlatılabilir. Yine bazı devletler Türkiye'nin şüpheli ve sanığın adli yardımlaşma yoluyla beyanlarının alınmasına yönelik taleplerini yerine getirmemektedir. Bu durumda savcılık ve mahkemelerde Merkezi Makama gönderilen adli yardımlaşma talepleri iade edilmektedir. Bu durumda ilgili adli işbirliği sözleşmesi veya mütekabiliyet ilkesi gözetilerek soruşturma ve kovuşturmanın nakli (md. 24) yoluna başvurulabileceği Merkezi Makam tarafından adli mercilere bildirebilirler. Ancak izlenecek işbirliği türü ve yönteminin belirlenmesinde Merkezi Makam ile adli merciler arasında görüş farklılığının ortaya çıkması halinde Merkezi Makamın belirlediği adli işbirliği türünün uygulanması söz konusu olacaktır⁹⁴. Çünkü yukarıda açıklandığı üzere "Türk adli mercilerinin yapacağı iş birliği taleplerinin uygunluğu konusunda karar vermek" Merkezi Makamın yetisindedir (md.3/1-a).

⁹² Md. 2/1-a)'ya göre adli merci, "Mahkeme, hâkimlik ve savcılıklar ile kanunla istisnâ olarak ceza soruşturması yapma yetkisi verilen diğer makamları, devletlerin milletlerarası anlaşmalara yaptıkları beyanlarda belirttikleri mercileri" ifade etmektedir.

⁹³ Abdullah **Murat**, Adli İşbirliği Türü ve Yönteminin Belirlenmesinde Merkezi Makamın Yetkisi, Uluslararası Hukuk Bülteni sayı: 14, Mayıs 2018, s. 20.

⁹⁴ **Murat**, s. 20-21

VII. ADLİ YARDIM KAPSAMINDA GELEN BİLGİ VE BELGELERİN KULLANILMASININ SINIRLANDIRILMASI

6706 sayılı Kanun'un 6. maddesinde uluslararası sözleşmelerde bulunmayan bir hükme yer verilmiştir. Bu hükme göre, adli iş birliği kapsamında gelen bilgi ve belgeler, gönderen devlet izin vermedikçe, talebe konu olan soruşturma veya kovuşturma ya da infaz işlemleri dışında kullanılamayacaktır (fık. 1). Ancak, talebe konu suçun hukukî vasfının sonradan değişmesi, adli iş birliği işleminden sonra ortaya çıkan yeni şüpheli veya sanıkların soruşturma ya da kovuşturmaya dâhil edilmesi veya talebe konu suçla ilgili bilgi ve belgelerin, bu suçla bağlantılı olan hukuk davalarında gerekli olması halinde gönderen devletin izni aranmadan bilgi ve belgeler kullanılabilir (fık. 2).

Bu düzenleme 6706 sayılı Kanun'un genel hükümler kısmında yer almakla birlikte kanunda düzenlenmiş olan bütün adli işbirliği türleri için uygulama alanı bulabilecek bir koşul olmayıp, Kanunun İkinci Bölümünde düzenlenmiş olan adli yardımlaşma ile ilgili sınırlı bir hususilik ilkesi niteliğindedir⁹⁵. Bu nedenle Kanun'un Genel Hükümler kısmında değil, adli yardımlaşmaya ilişkin ikinci bölümünde yer alması daha uygun olurdu.

Ancak hemen belirtelim ki md. 6 düzenlemesinde Türkiye'nin talep eden devlet olarak yabancı devletten elde ettiği delillerin Türkiye'de kullanımının mı sınırlandığı yoksa, talep edilen devlet olarak Türkiye'nin yabancı devlete sağladığı delillerin kullanılmasına sınırlama mı getirildiği açık değildir. Md. 6/1'de açıkça, Türk adli mercilerinin taleplerinden bahsedilmese de "Adli iş birliği kapsamında gelen bilgi ve belgeler"ve "gönderen devlet izni" ifadeleri ile Türk adli mercilerinin talepleri sonucu yabancı devletten Türkiye'ye gelen bilgi ve belgelerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Madde gerekçesi de bu görüşü teyid eder niteliktedir. Çünkü 6. maddenin gerekçesinde, "Maddede, adli işbirliği kapsamında yabancı devlet tarafından temin edilen bilgi ve belgelerin işbirliği talebinin dışında kullanılabilmesinin koşulları 'hususilik kuralı' temelinde belirlenmektedir. Bu çerçevede, maddenin birinci fıkrasında, yabancı devletten sağlanan bilgi ve belgelerin, kural olarak ancak adli işbirliği talebine dayanak teşkil eden soruşturma veya kovuşturma ya da infaz işlemleri kapsamında kullanılabilceği, bu kapsam dışında kullanılabilmeleri için gönderen devletin izin vermesi gerektiği ifade edilmektedir." denilmektedir. Yabancı devletten bilgi ve belge sağlanması Türkiye'nin talepte bulunması sonucu gerçekleşebilecektir. Diğer taraftan -aşağıda ele alınacağı üzere- yabancı devletlerin adli yardım kapsamında Türkiye'den bilgi ve belge istemeleri ve bunların kullanımının sınırlandırılması özel olarak md. 3/1-c)'de ayrıca düzenlenmiştir. Belirtilen bu gerekçelerle md. 6 ile, yabancı adli mercilerinin Türkiye'den yaptıkları adli yardım taleplerinin

⁹⁵ Tezcan/Erdem/Önok'a göre (s. 166), md. 6 düzenlemesi ile hususilik ilkesi adli yardımlaşma açısından da sınırlı bir çerçevede de olsa kabul edilmiştir.

yerine getirilmesi sonucu yabancı ülkeye gönderilen bilgi ve belgelerin kullanılmasının değil, Türk adli mercilerinin talebi sonucu yabancı ülkeden temin edilen bilgi ve belgelerin Türk adli mercilerince kullanılmasının sınırlandırıldığı belirtilmelidir. Bu açıdan düzenleme, adli yardım taleplerinin kabulü şartı olmayıp, adli yardım sağlandıktan sonra Türkiye’de kullanılması ile ilgili olup, hükmün muhatabı da doğrudan Türk adli ve idari mercileridir. Bu yönüyle düzenleme, madde gerekçesinde de belirtildiği üzere adli yardımlaşmada hususilik ilkesiyle ilgili olup, Türk adli mercilerinin adli yardımlaşma sonucu elde edilen delilleri adli yardımın amacı dışında kullanmasını engellemeye yöneliktir. Düzenleme bu özelliği itibariyle Türk hukuku açısından önemli bir yeniliktir. Türk kanun koyucu, yabancı devletlerden elde edilen delillerin Türkiye’de amacı dışında kullanılabilmesi endişesi taşıyor olmalı ki böyle bir düzenlemeye yapılmıştır⁹⁶. Ancak hususilik ilkesinin esas anlamı talep eden devlete yönelik olup, hususilik ilkesi güvence altında olduğu takdirde talebin kabul edileceğini ifade etmektedir.

2014 Tasarısında, bilgi ve belgelerin kullanılmasıyla ilgili düzenlemede yabancı adli makamların Türkiye’den talepte bulunması halinde talebin kabulü şartı olarak düzenlenmiş olup, adli işbirliği sonucu Türkiye’den sağlanan delillerin Merkezi Makamın izni olmadan talep eden devletçe talebe konu soruşturma, kovuşturma veya adli işlem dışında herhangi başka bir amaç için kullanılmayacağı belirtilmekteydi⁹⁷.

Yeri gelmişken md. 6 düzenlemesinin hususilik ilkesiyle bağlantısı üzerinde durmakta yarar vardır. Hususilik ilkesi talep eden devletin yetkisini talep edilen devletçe kabul edilen adli işbirliği ile sınırlandırarak, talep edilen devletin egemenlik haklarını güvence altına almaktadır. Hususilik ilkesi geleneksel olarak iade ilişkisinde önem taşımakla birlikte diğer adli işbirliği alanlarında da dikkate alındığı görülmektedir⁹⁸. Örneğin, hükümlü naklinde hususilik ilkesi nakil talebine esas teşkil etmeyen önceki fiillerden dolayı soruşturma veya kovuşturma yapılmasını ya da cezanın infazını önlemeye hizmet etmektedir. Ceza istinabe gibi dar anlamda adli yardımda ise hususilik ilkesinin sınırlı bir etkisi olup, sağlanan yardımın yalnızca talep edilen ve kabul edilen amaç için

⁹⁶ Hususilik ilkesinin esas uygulama alanı olan yurt dışından Türkiye’ye iade halinde iade edilen kişi ile ilgili soruşturma ve kovuşturma ile özgürlük kısıtlamaları açısından kanunda herhangi bir hükme yer verilmeyip, hususilik ilkesinin çok fazla önem taşımayan adli yardımlaşma açısından düzenleme yapılmış olması da düşündürücüdür. Bu düzenlemenin ifade şekli konunun yanlış anlaşılmasından kaynaklandığı intibainı uyandırdığını belirtmek gerekir. Çünkü 6706 sayılı Kanuna esas teşkil eden 2014 Tasarısında (md. 20/fık. 1 ve 2) yabancı adli mercilerin talebi üzerine Türkiye tarafından sağlanacak bilgi ve belgelerin kullanılmasının sınırlanması amacını taşımaktaydı. Ayrıca bilgi ve belgeleri de kapsayacak şekilde delillerden de bahsedilerek daha kapsamlı bir ifadeye yer verilmişti.

⁹⁷ **Tasarı** md. 20.

⁹⁸ 6706 sayılı Kanun md. 10/4’te düzenlenmiş olan iadede hususilik kuralı hakkında değerlendirmeler için bkz. **Turhan**, İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, s. 70 vd.

kullanılmasını güvence altına almaktadır. Bu kullanma yasağı ceza muhakemesinde delil değerlendirme yasağı olarak ortaya çıkmaktadır⁹⁹.

6706 sayılı Kanun'un 6. maddesindeki düzenlemeye benzer bir düzenleme İsviçre Kanunda da yer almaktadır. İsviçre Kanununun cezai konularda adli yardımlaşmada hususilik kuralını düzenleyen 67. maddesine göre, adli yardım yoluyla sağlanan bilgi ve belgeler talep eden devletteki adli yardımın caiz olmadığı fiillerin muhakemesinde ne soruşturma amacıyla ne de delil olarak kullanılabilir. Bilgi ve belgelerin başka amaçlarla kullanılması İsviçre Federal Dairesinin onayına tabidir¹⁰⁰. Diğer taraftan İsviçre 1981 tarihli Kanun yürürlüğe girmeden önce 1957 tarihli Cezai İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi'nin 2. maddesine de çekince koyarak, özel durumlarda adli yardım taleplerinin, İsviçre'nin verdiği bilgi ve belgelerin sadece adli yardım talebi kabul edilmiş suçların aydınlatılması ve yargılanmasında kullanılması şartıyla kabul edeceğini bildirmişti. 6706 sayılı Kanun'daki düzenleme İsviçre Kanunundaki düzenlemeye benzemekle birlikte önemli fark, İsviçre kanunundaki bu düzenleme yabancı adli mercilerin İsviçre'den talepte bulunması halinde uygulama alanı bulmakta ve İsviçre'den adli yardım yoluyla sağlanan delillerin talep eden devlette kullanılmasını sınırlandırmaktadır. Diğer bir ifade ile yabancı devletin bilgi ve belge sağlanması konusundaki adli yardım talebi ancak İsviçre tarafından belirtilen şartla kabul edilebilecektir.

Kanaatimce yabancı adli yardım yoluyla sağlanan delillerin amacı dışında kullanılmayacağı ve talep edilen devlet izin vermediği sürece başka soruşturma ve kovuşturma amacıyla kullanılmayacağı kanunda düzenlenmiş olması, yurt dışından yapılacak adli yardım taleplerinin kabul edilmesine olumlu katkı sağlayacaktır. Ancak md. 6 düzenlemesi hükmün Türk mercilerine yönelik olduğundan şüphe uyandırmayacak açıklıkta ifade edilmesi yerinde olurdu.

Diğer taraftan md. 3'te Merkezi Makamın görev ve yetkileriyle ilgili düzenleme kapsamında adli işbirliği kapsamında sağlanan bilgi ve belgelerin talep eden devlette kullanılması ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmiştir. Yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri kapsamında Türkiye'den sağladıkları bilgi ve belgelerin kullanılması Merkezi Makam tarafından sınırlandırılabilir. Md. md. 3/1-c)'de, "Adli iş birliği kapsamında devletlerce talep edilen bilgi ve belgelerin kullanılmasına muvafakat vermek, bunların kullanılmasını sınırlandırmak, teminat veya şarta bağlamak" Merkezi Makamın görevleri arasında sayılmıştır. Bu hükümde her ne kadar "devletlerce talep edilen bilgi ve belgelerin kullanılmasına muvafakat vermek"ten bahsediliyorsa da burada kastedilen

⁹⁹ Hackner/Schierholt, s. 36, Nr. 28; Tezcan/Erdem/Önok, s. 166.

¹⁰⁰ Ancak adli yardım talebine konu fiilin hukuki niteliğinin adli yardımın kabul edilebileceği başka bir suçun unsurlarını oluşturması veya yabancı ceza muhakemesinin adli yardımın konusunu oluşturan suçta iştirak etmiş diğer kişiler hakkında olması halinde Federal Dairenin onayı aranmayacaktır (md. 67/2).

yabancı devletlerin adli yardım talebi üzerine Türk adli mercilerince sağlanan delillerin yabancı devlette kullanılmasının sınırlandırılmasıdır. Yine madde metninde bilgi ve belgelerin “kullanılmasını sınırlandırmak”tan bahsediliyorsa da bu bilgi ve belgelerin kullanılmasının şarta bağlanmasından başka bir şey değildir¹⁰¹. Diğer taraftan “Adli iş birliği kapsamında devletlerce talep edilen bilgi ve belgelerin kullanılmasına muvafakat vermek” ifadesiyle neyin kastedildiği de açık değildir. Eğer burada md. 6/1’deki gibi hususilik ilkesi düzenlenmek isteniyorsa, adli iş birliği kapsamında Türk adli mamaları tarafından sağlanan delillerin Merkezi Makam tarafından izin verilmedikçe adli yardım amacı dışında kullanılmayacağı şeklinde ifade edilmesi gerekirdi. Nitekim İsviçre Kanundaki düzenleme (md. 67) aynı yöndedir. Sonuç olarak md. 3/1-c) düzenlemesi de muğlak olup yanlış anlamalara yol açabilecek niteliktedir.

VIII. ADLİ İŞBİRLİĞİ TALEPLERİNİN YERİNE GETİRİLMESİNDE CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNUN UYGULANMASI

Ceza konularında uluslararası adli işbirliğine ilişkin sözleşmeler genellikle devletlerin hangi koşullar altında karşılıklı olarak işbirliği yapacaklarını kararlaştırmakta, somut olayda bir işbirliğinin iç hukukta taraf devletlerce nasıl yerine getirileceği ise devletlerin iç hukukuna bırakılmaktadır. 6706 sayılı Kanun da yabancı devletlerce yapılacak adli işbirliği taleplerinin Türk adli mercilerince hangi usule göre yerine getirileceğine ilişkin hükümler yanında Türkiye’nin yabancı devletlerden yapacağı adli işbirliği taleplerinin hangi merci tarafından ve hangi usule göre yapılacağına ilişkin usul hükümlerine yer verilmiştir. 6706 sayılı Kanunda adli işbirliği için özellik taşıyan temel konular düzenlenmiş olup, diğer konularda CMK hükümlerinin uygulanması kabul edilmiştir. 6706 sayılı Kanun md. 5’te “Adli iş birliği talepleri yerine getirilirken, bu Kanunda ve diğer kanunlarda hüküm bulunmayan hâllerde, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır.” denilerek bu husus belirtilmektedir. Somut olayda adli işbirliğine ilişkin iki veya çok taraflı sözleşmede uygulanacak bir usul hükmünün bulunması halinde md. 1/3 hükmü uyarınca öncelikle sözleşme hükmü uygulanacaktır. 6706 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce ceza konularına adli işbirliği, -TCK md. 18 ve 3002 sayılı Kanundaki hükümler hariç- yasal düzenleme olmadığı için CMK hükümlerine göre yerine getirilmekteydi. Ancak adli işbirliği taleplerinin yerine getirilmesi Türkiye’de yapılan bir ceza muhakemesi olmadığı dikkate alınarak CMK hükümlerinin amaca uygun şekilde uygulanması gerekir.

Bazı yabancı ülke kanunlarında da adli işbirliğinin yerine getirilmesinde ceza muhakemesi kanununu hükümlerine atıfta bulunulduğu görülmektedir.

¹⁰¹ Yabancı bir devletin adli iş birliği talebinin yerine getirilmesinin Merkezî Makam tarafından şarta veya teminata bağlanması ise zaten md. 3/3’te düzenlenmiş olup bu hüküm yabancı adli mercilerin bilgi ve belge taleplerinin yerine getirilmesi için de geçerlidir.

Örneğin, Alman Kanunu § 77'de, "Bu kanun özel bir usul hükmü içermediği takdirde, Mahkemeler Teşkilat Kanunu ile bu kanunun yürürlük kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Gençlik Mahkemeleri Kanunu, Vergi Kanunu ile Düzene Aykırılıklar Kanunundaki hükümleri amaca uygun şekilde uygulanır" (fik. 1) denilmektedir. Ancak kanunda, ceza muhakemesi kanunundaki bazı hükümlerinin bazı adli işbirliği türlerinde uygulanmayacağına dair düzenlemelere de yer verilmiştir. Alman Kanununa benzer bir şekilde, Avusturya Kanunu § 9'da, "bu Federal Kanundan aksi anlaşılmadıkça 1975 tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu amaca uygun olarak uygulanacaktır." denilmektedir.

IX. SONUÇ

Cezai konularda adli işbirliğine ilişkin konuların tümünün bir kanunda düzenlenmesi Türk hukuku açısından önemli bir kazanım olmuştur. Ancak iade dışındaki diğer adli işbirliği türlerinin esas itibarıyla genel ilkelerinin düzenlenmesiyle yetinilmesi uygulama açısından bir eksiklik teşkil edecektir. Hızla gelişen teknoloji ve buna bağlı olarak da suçların gittikçe artan oranda suçların sınır aşan bir şekilde işlenmesi cezai konulardaki işbirliği ihtiyacını da arttırmaktadır. Ortaya çıkan yeni işbirliği ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde cezai konularda uluslararası işbirliği şekillerinin mümkün olduğunca ayrıntılı bir şekilde kanunda düzenlenmesi uygulama açısından faydalı olurdu.

Yedi bölümden oluşan 6706 sayılı Kanun'un Birinci Bölümünde, birçok yabancı kanunlarda olduğu gibi adli işbirliğinin bütün alanları için geçerli olabilecek genel ilkeler ile Kanun'un kapsamı, uygulama alanı ve tanımlar düzenlenmiştir. Kanun'un İkinci Bölümünde, Türk uygulamasında çoğunlukla "istinabe" ve "tebligat" olarak önem kazanan ve doktrinde "dar anlamda adli yardımlaşma" olarak da adlandırılan cezai konulardaki adli yardımlaşmaya ilişkin konular düzenlenmiştir.

Daha önce TCK md. 18'de ana hatları ile düzenlenmiş olan iade konusu Üçüncü Bölümünde diğer adli işbirliği türlerine göre oldukça ayrıntılı bir şekilde (md. 10-22) yer almaktadır. Dördüncü Bölümde, Türkiye'de yürütülmekte olan soruşturma ve kovuşturmanın yabancı devletlere, yabancı devletlerde işlenen suçlarla ilgili olarak orada yürütülmekte olan soruşturma ve kovuşturmanın da Türkiye'ye aktarılmasına ilişkin temel ilkelere yer verilmiştir.

Cezai konularda uluslararası infaz yardımı ise beşinci ve altıncı bölümlerde iki ayrı işbirliği kurumu olarak düzenlenmiştir. Yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen mahkumiyet kararlarının infazının Türkiye'ye, Türk mahkemelerince verilen mahkumiyet kararlarının infazının da yabancı devletlere devrine ilişkin koşullar Beşinci Bölümde (md. 26-29) ana hatları ile düzenlenmekle yetinilmiştir.

Kanunun Altıncı Bölümünde ise, Beşinci Bölümde yer alan infazın devrinin bir türü olan hükümlü nakli düzenlenmiştir. Hükümlü nakli açısından 6706

sayılı Kanun'un getirdiği önemli yeniliklerden bir diğeri de Türk vatandaşlarının yabancı bir devlete nakline izin vermiş olmasıdır. Çünkü 3002 sayılı Kanun sadece yabancıların nakline izin vermişti. Kanundaki bu düzenleme, vatandaşın suç nedeniyle yabancı bir devlete verilmesini yasaklayan AY md. 38/son hükmüne uygunluğu tartışmalı olsa da, vatandaşın iadesi yasağının vatandaş açısından ortaya çıkardığı sakıncaların giderilmesi açısından gayet yerinde bir düzenlemedir.

Karşılıklılık ilkesi özellikle iade hukuku açısından önem taşımakla birlikte 6706 sayılı Kanun'un Genel Hükümler adını taşıyan Birinci Bölüm'ünde bütün adli işbirliği türleri için geçerli bir ilke olarak md. 3/2'de düzenlenmiştir. Karşılıklılık ilksine sıkı sıkıya bağlı olan bazı yabancı kanunlar karşında, karşılıklılık güvencesini zorunlu görmeyen 6706 sayılı Kanun'un bu düzenlemenin suçla mücadelede uluslararası işbirliği açısından isabetli bir tercih olduğunu belirtmek gerekir.

Kanun'un 4. maddesinde bütün adli işbirliği türleri için geçerli temel bazı red sebepleri kabul edilmiştir. Siyasi nedenlerle kovuşturma, işkence ve kötü muamele tehlikesi ile siyasi suçlarda iadenin kabul edilmemesi TCK mülga md. 18'de de yer almakla birlikte diğer red sebepleri Türk adli işbirliği hukuku açısından yeni düzenlemelerdir.

6706 sayılı Kanun'un 4/1-ç) maddesinde, talep eden devletteki savunma hakkına ilişkin temel güvencelerin bulunmaması ile sınırlı bir adli işbirliği engeli yerine, yabancı kanunlardaki gibi, AİHS md. 3 ve 6'da güvence altına alınmış temel haklardan herhangi birisine aykırılığın adli işbirliği engeli olarak kabul edilmesi daha isabetli olurdu. Ancak mevcut düzenlemeyi bu haliyle de Türk adli işbirliği hukuku açısından önemli ilerleme ve bir reform ilkesi olarak görmek gerekir.

6706 sayılı Kanun'un getirdiği önemli yeniliklerden birisi de Adalet Bakanlığını merkezi makam olarak belirleyerek (md. 2/1-b), Merkezi Makamın görev ve yetkilerini ayrıntılı olarak düzenlemiş olmasıdır. Cezai konularda uluslararası adli işbirliği kapsamında Merkezi Makamın en önemli yetkilerinden birisi şüphesiz yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri ile Türkiye'nin yabancı devletlere yapacağı adli işbirliği talepleri konusunda karar vermektir. Ancak 3. maddedeki bu yetki düzenlemesi genel nitelikte olup, bu yetkinin her bir adli işbirliği türü için Kanunda öngörülen özel koşullar kapsamında kullanılabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

Yabancı devletlere gönderilecek iade taleplerinin Türkiye'nin millî güvenliğinin veya uluslararası ilişkilerinin zarar görme ihtimalinin bulunması" durumunda Merkezi Makam iade talebinin yabancı devlete gönderilmesini reddetme yetkisi tartışmalara neden olabilecek niteliktedir.

6706 sayılı Kanun ile Merkezi Makama verilen görev ve yetkilerden bir diğeri de yabancı ülkelerle yapılacak adli işbirliğin türü ve izlenecek yöntem

konusunda karar vermektir (md. 3/1-b). Ancak izlenecek işbirliği türü ve yönetiminin belirlenmesinde Merkezi Makam ile adli merciler merciiler arasında görüş farklılığının ortaya çıkması halinde Merkezi Makamın belirleyeceği adli işbirliği türünün uygulanması söz konusu olmaktadır.

6706 sayılı Kanun'un 6. maddesinde uluslararası sözleşmelerde bulunmayan bir hükme yer verilmiştir. Bu hükme göre, adli iş birliği kapsamında gelen bilgi ve belgeler gönderen devlet izin vermedikçe, talebe konu olan soruşturma veya kovuşturma ya da infaz işlemleri dışında kullanılmayacaktır (fik. 1). Yabancı adli yardım yoluyla sağlanan delillerin amacı dışında kullanılmayacağı ve talep edilen devlet izin vermediği sürece başak soruşturma ve kovuşturma amacıyla kullanılmayacağına kanunda düzenlenmiş olması, yurt dışından yapılacak adli yardım taleplerinin kabul edilmesine olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı**, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Türkçe Çevrileri, Yayına Hazırlayan: Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlü, Adalet Bakanlığı, Ankara 2014.
- Adalet Bakanlığı**, Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Tasarısı (Bu çalışmada Tasarı olarak ifade edilecektir), Ankara 2014.
- Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, Ankara 2017.
- Akbulut**, Berrin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 2017.
- Başaran**, Ahmet: Ceza Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun Getirdiği Yenilikler, Uluslararası Hukuk Bülteni, Mayıs-Ağustos 2016, Sayı: 7-9.
- Bayraktar**, Köksal: Siyasal Suç, İstanbul 1982.
- Centel**, Nur/**Zafer**, Hamide/**Çakmut**, Özlem: Türk Ceza Hukukuna Giriş, 10. Bası, İstanbul 2017.
- Demirbaş**, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, 2016.
- Göth-Flemmich**, Barbara, in: Frank Höpfel/Eckart Ratz, Wiener Kommentar zum Strafgesetzbuch, 2. Bası, 90. Lieferung, ARHG, Viyana 2013.
- Hackner**, Thomas/**Schierholt**, Christian: Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, Münih 2012.
- Hakeri**, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 21. Bası, Ankara 2017.
- Koca**, Mahmut/**Üzülmez**, İlhan: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, Ankara 2017.
- Lagodny**, Otto, in: Wolfgang Schomburg/Otto Lagodny/Sabine Gless/Thomas Hackner, Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, 5. Bası, Münih 2012.
- Mert**, Harun: Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Çerçevesinde Merkezi Makamın Görev ve Yetkileri, Uluslararası Hukuk Bülteni, 13. Sayı, Ocak 2018, s. 3-5.
- Mert**, Harun: Yurt Dışında İşlenen Suçlardan Dolayı Türkiye'de Yapılan Yargılamalarda Yabancı Ceza Kanununun Göz Önünde Bulundurulması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2015.
- Murat**, Abdullah: Adli İşbirliği Türü ve Yönteminin Belirlenmesinde Merkezi Makamın Yetkisi, Uluslararası Hukuk Bülteni sayı: 14, Mayıs 2018.
- Özbek**, Veli Özer/**Doğan**, Koray/**Bacaksız**, Pınar/**Tepe**, İlker: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, Ankara 2017.
- Özgen**, Eralp: Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 1962.
- Özgenç**, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Bası Ankara 2017.

- Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan:** Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 12. Bası, Ankara 2012.
- Riedeo, Christof/Fiolka, Gerhard/Niggli, Marcel Alexander:** Strafprozesrecht sowie Rechtshilfe in Strafsachen, Basel 2011.
- Rosbaud, Christian,** in: Schomburg/Lagodny/Gless/Hacker, Internationale Rechtshilfe in Strafsachen, 5. Bası, Münih 2012.
- Schwaighofer, Klaus:** Auslieferung und Internationales Strafrecht, Viyana 1988.
- Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, Murat Rıfat:** Uluslararası Ceza Hukuku, 4. Bası, Ankara 2017.
- Tezcan, Durmuş:** Yurt Dışından İşlenen Suçlarda Türk Hukuku Bakımından Yabancı Ceza Kanununun Değeri Sorunu, AÜSBFD, Cilt: XXXIX, 1984 No. 1-2, s. 111-156.
- Turhan, Faruk:** Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanununa Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, Yıl: 2018, s. 1-87.
- Turhan, Faruk:** Die Rechtsstellung des Auszuliefernden nach türkischem Recht unter rechtsvergleichender Berücksichtigung des deutschen Rechts, Frankfurt am Main, 1993.
- Turhan, Faruk:** Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi, in: Feridun Yenisey, Uluslararası Ceza Divanı, İstanbul 2007, s. 123-134.
- Turhan, Faruk:** Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 11, Sayı 3-4, Yıl: 2003, s. 75-113.
- Ulutaş, Ahmet:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi, Ankara 2012.
- Vogler, Theo:** Das neue Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen, Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 1983, s. 2114-2124.
- Yenisey, Yenisey:** Milletlerarası Ceza Hukuku, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri ve Mevzuatı, İstanbul 1988.

